

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Financování invalidních důchodů – historický vývoj
na našem území**

**Financing of disability pensions – historic progress
in the Czech Republic**

Jana Sedláková

Plzeň 2016

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana SEDLÁKOVÁ**
Osobní číslo: **K13B0107P**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Financování invalidních důchodů - historický vývoj na našem území**
Zadávací katedra: **Katedra financí a účetnictví**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Vypracujte teoretický základ k problematice důchodů.
2. Analyzujte hlavní historické pilíře u poskytování a organizace invalidních důchodů na našem území z ekonomického, sociálního a legislativního pohledu.
3. Diskutujte stávající situaci v dané oblasti v ČR.
4. Shrňte zjištěné závěry a nastiňte budoucí vývoj.

Rozsah grafických prací: **neuveden**

Rozsah kvalifikační práce: **40 - 60 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- **ARNOLDOVÁ, Anna.** *Sociální zabezpečení. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 350 s. ISBN 978-80-247-3724-9*
- **BREJCHA, Aleš; ŠANTRŮČEK, Václav.** *Právo důchodového pojištění. Praha: Linde, 1998. 427 s. ISBN 80-7201-124-3*
- **GREGOROVÁ, Zdeňka.** *Důchodové systémy. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2003-2*
- **LOUŽEK, Marek.** *Důchodová reforma. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. 100 s. ISBN 978-80-246-2612-3*
- **MUNKOVÁ, Gabriela a kol.** *Sociální politika v evropských zemích. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. 96 s. ISBN 80-246-0780-8*

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Pavlína Hejduková, Ph.D.**
Katedra financí a účetnictví

Datum zadání bakalářské práce: **23. října 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **25. dubna 2016**

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Prof. Ing. Lilla Dvořáková, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Financování invalidních důchodů – historický vývoj na našem území“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne 20. dubna 2016

.....

podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce Ing. Pavlíně Hejdukové, Ph.D. za její cenné rady, připomínky a vedení bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za celkovou podporu při studiu.

Obsah

Úvod.....	7
1 Sociální systém	9
1.1 Sociální politika	9
1.2 Sociální zabezpečení.....	10
1.3 Invalidita	13
2 Charakteristika důchodového systému.....	15
2.1 Základní všeobecný důchodový systém	15
2.2 Způsoby financování důchodového systému.....	16
2.3 Penzijní připojištění se státním příspěvkem v ČR.....	19
2.4 Druhy důchodů	21
3 Historie invalidních důchodů na území České republiky	27
3.1 Kořeny sociálního zabezpečení	27
3.2 Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.....	29
3.3 Zákon č. 26/1929 Sb., o pojištění soukromých zaměstnanců.....	30
3.4 Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění.....	32
3.5 Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení.....	33
3.6 Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení.....	36
3.7 Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.....	41
3.8 Právní úprava účinná od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2009	44
3.9 Právní úprava účinná od 1. 1. 2010	49
4 Stávající situace v ČR.....	53
Závěr	64
Seznam tabulek	67
Seznam obrázků	68

Seznam použitých zkratek.....	69
Seznam použité literatury	70
Seznam použitých webových stránek.....	72
Seznam právních předpisů.....	74
Abstrakt	75
Abstract.....	76

Úvod

Tématem bakalářské práce je „financování invalidních důchodů – historický vývoj na našem území“. Invalidní důchody spadají do systému sociálního zabezpečení, tedy i vlastně do systému sociální politiky. Jak je známo, sociální dávky jsou pro některé občany České republiky neodmyslitelnou součástí jejich života – jednoduše by nemohli bez nich přežít.

Cílem bakalářské práce je vypracovat teoretický základ k problematice důchodů, dále analyzovat hlavní historické etapy v rámci poskytování a organizace invalidních důchodů na našem území z ekonomického, sociálního a legislativního pohledu, poté diskutovat stávající situaci v dané oblasti v České republice a v závěru shrnout zjištěné poznatky a nastínit budoucí vývoj. Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol a skládá se jak z teoretické, tak z praktické části.

V této práci jsou aplikovány metody analýzy, deskripce či komparace. Hlavním zdrojem získaných informací, co se teoretické části týče, jsou zákony upravující oblast invalidních důchodů a odborná literatura, která se zabývá základními pojmy, které se dotýkají sociálního systému a invalidních důchodů v České republice. Data pro praktickou část byla získána především z internetových stránek Českého statistického úřadu, Ministerstva financí, Ministerstva práce a sociálních věcí či Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR.

První kapitola se věnuje stručné charakteristice sociální politiky a sociálního zabezpečení. Dále je zde charakterizována invalidita jako taková.

Kapitola druhá vymezuje aspekt důchodového systému v České republice. Jsou zde představeny jednotlivé druhy důchodů. Kapitola také obsahuje část věnující se penzijnímu připojištění a doplňkovému penzijnímu spoření. Také je zde uvedena podkapitola způsobů financování důchodového systému, která je příslušně vysvětlena.

Kapitola číslo tři se zabývá samotnou historií invalidních důchodů na území České republiky. Jsou zde představeny kořeny sociálního zabezpečení, které sahají až do doby středověku, tedy konkrétně 15. století, dále vlády Marie Terezie, Josefa II., taktéž konec 19. století a začátek století 20. Poté navazují jednotlivé zákony, jako například jeden z prvních zákonů: zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, dále zákon č. 26/1929 Sb., o pojištění soukromých zaměstnanců, také zákon č.99/1948 Sb., o národním pojištění a další. Je zde uvedena i právní úprava invalidního důchodu od 1. ledna 1996 do konce roku 2009, kde se invalidní důchod dělil

na dva typy, a to buď na plný, nebo částečný invalidní důchod. Následně je zde nová právní úprava, která funguje dnes, a to úprava platná od 1. ledna 2010, kde se invalidní důchod dělí na tři typy, a to na: invaliditu I. stupně, invaliditu II. stupně a invaliditu III. stupně. Kapitola také obsahuje zajímavé statistiky z různých období, které se věnují právě invalidním důchodům, důchodcům a jejich nemocem.

Kapitola číslo čtyři analyzuje a hodnotí stávající situaci v České republice.

1 Sociální systém

V moderní historii rozvoje společnosti se lze setkat s pojmem sociální stát, resp. stát blahobytu („welfare state“) jako model silného sociálního státu. Zatímco právní stát pokládá za nejvyšší hodnotu svobodu, sociální stát zavazuje jednotlivce k účasti na společném zvládnutí života. Přitom si ale sociální stát dává za cíl, vytvořit určitý sociální systém ve jménu uskutečnění sociální spravedlnosti. (Gregorová, 2005)

Termín „welfare state“, nebo-li stát blahobytu je používán jako zkratka pro aktivity státu v následujících oblastech, a těmi jsou peněžité dávky, zdravotní péče, vzdělání a jídlo, bydlení a ostatní služby pro zajištění sociálního blahobytu. (Barr, 2012)

Úkolem sociálního státu je starat se o zabezpečení lidsky důstojného života (existenčního minima) pro každého. Takový stát přislíbuj, aby v dané formě zabezpečil občany při základních rizicích života, tedy v nemoci, při pracovním úrazu, nezaměstnanosti či invaliditě a ve stáří. Je také povinen působit proti ekonomické nouzi každé skupiny občanů a přispět ke spravedlivému vyrovnání mezi ekonomicky a sociálně slabšími a silnějšími. (Gregorová, 2005)

1.1 Sociální politika

Obecně vzato, sociální politika je politikou, jenž se hlavně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života. (Krebs, 2010)

Sociální politika je omezována na souhrn opatření v odvětví důchodového zabezpečení, nemoci, sociální péče a pomoci rodinám s dětmi. Sociální politika je z tohoto hlediska jen souhrnem opatření ve prospěch osob, jejichž zaopatření je po danou dobu prováděno z celospolečenských fondů dle kritéria potřeby nikoliv dle kritéria zásluh. Sociální politikou se tedy rozumí cílevědomá činnost subjektů (státu a jeho orgánů, zaměstnavatelů, odborů, obcí, občanských a jiných podniků, náboženských společností, rodiny i jedinců a dalších), která míří k vytváření vhodných podmínek pro všestranný rozvoj jedince. (Gregorová, 2005)

Dle Coffeyové (2004) je sociální politika jako termín běžně používána pro označení zásad a postupů, které se zabývají podporou sociální péče a zdraví. Tato péče je často spojována s poskytováním sociální péče prostřednictvím orgánů státu. Další definice sociální politiky uznává sociální politiku jako samostatný obor. Konvenční studie o sociální politice se zabývají sociálním státem a jeho hlavními sociálními

službami (zdravotnictví, bydlení, vzdělání, sociální zabezpečení a osobní sociální služby). Poslední pojetí sociální politiky ukazuje, že sociální politika jako intelektuální disciplína vzešla z určitého historického okamžiku (z poválečných sociálních států).

Baldock (2012) ve své knize uvádí, že sociální politika je definována jako záměrný zásah státu k přerozdělení zdrojů mezi občany státu, aby bylo dosaženo blaha.

V rámci dokumentů Evropské unie je termín sociální politika a sociální zabezpečení nahrazen obecným názvem sociální ochrana a systémy sociální ochrany. Tento termín je zapotřebí chápat tak, že nástrojem sociální ochrany je sociální politika, jejíž podstatnou součástí vytváří sociální zabezpečení, sociální pomoc a sociální služby. (Munková, 2004)

Dle Munkové (2004) oblasti sociální politiky a jejích systémů sociálního zabezpečení musí reagovat na měnící se sociální kontext, z jehož specifik je zapotřebí zmínit:

- demografický vývoj (stárnutí populace),
- rostoucí participace žen na trhu práce,
- vysoká míra předčasných odchodů do důchodu a dlouhodobé nezaměstnanosti,
- proměňující se skladba domácností a nárůst těch domácností, ve kterých nikdo nepracuje.

1.2 Sociální zabezpečení

Pojem sociální zabezpečení vzniknul až ve 20. století, dříve se používal pojem chudinská péče. Péče o chudé byla po dlouhou dobu na bedrech soukromých dobrovolných iniciativ (církve, obce, spolky, svobodná města), až později se ujmul péče o chudé stát. (Kahoun, 2013)

Sociální zabezpečení je soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž cílem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vznikají jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí, a vytvořit tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj člověka. Tyto sociálně tíživé situace jsou zpravidla spojeny i s nepříznivými ekonomickými dopady, které by občan buď vůbec, nebo obtížně mohl zdolat sám bez pomoci. Jako příkladem je: nemoc, stáří, úraz, invalidita, ztráta živitele či nezaměstnanosti, narození dítěte a výchova dětí v rodině. (Gregorová, 2005)

System sociálního zabezpečení je definován jako okruh institucí, které společně vytvářejí blaho občanů. Mezi ně patří rodina, komunitní sítě, ve kterých rodina existuje,

trh, charitativní a dobrovolné sektory, sociální služby a dávky poskytované státem a stále také více mezinárodní organizace a dohody. (Baldock, 2012)

V užším pojetí se mnohdy sociální zabezpečení omezuje například jen na důchodové zabezpečení a sociální služby, v širším pojetí se zahrnuje i péče o zdraví, zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství, pomoc při výchově dětí v rodině, zabezpečení ve stáří, zabezpečení v případě vzniku invalidity, při ztrátě rodinného příslušníka a při ztrátě zaměstnání. V tomto smyslu se pak také spíše hovoří o systému sociální ochrany. (Hamerníková a kol., 2007)

Jak ve své knize uvádí Gregorová (2005) sociální zabezpečení má **tři pilíře**:

- sociální pojištění,
- státní sociální podporu,
- sociální pomoc.

Sociální pojištění řeší takové situace, které se dají předvídat, a dá se tedy na ně dopředu připravit. Sociální pojištění zpravidla obsahuje případy ztráty zaměstnání (pojištění v nezaměstnanosti), ztrátu zdraví (pojištění zdravotní), krátkodobou ztrátu pracovní schopnosti (pojištění nemocenské), dlouhodobou ztrátu pracovní schopnosti (pojištění důchodové), a také ztrátu výdělečných schopností z důsledku pracovního úrazu a nemoci z povolání (pojištění úrazové). Sociální pojištění je obvykle financováno z příspěvků pojištěnců a zaměstnavatelů a z příspěvků státu. (Gregorová, 2005)

Pojednává jak o krátkodobých sociálních událostech (pracovní neschopnost, těhotenství a mateřství či ošetřování člena rodiny), které jsou řešeny nemocenským pojištěním, tak i o dlouhodobých sociálních událostech (invalidita, stáří, ovdovění a osiření), řešené důchodovým pojištěním. (Arnoldová, 2012)

Systém sociálního pojištění je rozdělen do třech úrovní. První úroveň systému je systém základní, který je povinný, definovaný a garantovaný státem. Druhá úroveň je zakládána na vztazích uvnitř sociálních skupin na určité mezigenerační solidaritě. A poslední třetí úroveň je potom založena na úplném individuálním přičinění a rozhodnutí každého občana. Tento systém je založen zpravidla na komerčním principu, jako příkladem je: životní pojištění, penzijní pojištění, stavební spoření, nákup nemovitostí či akcií, a to popřípadě s určitou státní podporou. (Arnoldová, 2012)

Sociální pojištění se týká všech obyvatel v České republice, protože vždy se řadí do těchto systémů, i když si pojistné nehradí. Stát pojistné totiž hradí např. pojistné na veřejné zdravotní pojištění za nezaopatřené děti, za příjemce dávek důchodového pojištění apod. I v systému důchodového pojištění má právo na invalidní důchod

pojištěnec, jenž do tohoto systému neodvedl žádné pojištění (tzv. invalidita z mládí). (Arnoldová, 2012)

Státní sociální podpora pojednává o sociálních situacích, které jsou dle určitého společenského konsenzu uznány za přiměřeně vhodné, tj. sociální situace, kdy je účelné rodinu, obzvláště rodinu s dětmi, podpořit. Jde například o narození dítěte, péči rodičů o něj v raném stadiu, jeho výchovu po celou dobu přípravy na povolání a další. (Krebs, 2010)

Státní sociální podpora je tedy nástrojem sociálního přerozdělení (především mezi bezdětnými a rodinami s dětmi, mezi občany s vyššími příjmy a občany s nižšími příjmy) a projevem sociální solidarity. (Arnoldová, 2012)

Dávky státní sociální podpory jsou rozčleněny na dvě skupiny. První skupina tvoří dávky, jenž jsou podmíněny příjmem rodiny a hlavním kritériem pro jejich stanovení je životní minimum. Druhá skupina jsou dávky, jenž jsou nezávislé na příjmu rodiny, např. pohřebné či rodičovský příspěvek. Jde tedy o systém nárokových dávek, udělovaných jednotně na území celého státu a financovaných prostřednictvím státního rozpočtu, tedy nejširší sociální solidaritou přes daně. (Arnoldová, 2012)

Krebs (2010) ve své knize uvádí, že **sociální pomoc (péče)** pojednává o složité sociální situaci stavu hmotné a sociální nouze, tedy o situaci, ve které občan není a vlastně nebude schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny. Sociální pomoc se poskytuje v těchto základních formách:

- formou sociálních služeb, jenž zprostředkovávají zvláště nestátní neziskové organizace, kraje a obce,
- formou sociálně-právní ochrany a také dávek sociální pomoci, jenž poskytuje stát prostřednictvím pověřených obecních úřadů.

Tento systém je jediný, ve kterém se testuje příjmová a majetková situace občana, tzn., že občan musí doložit, že je opravdu chudý. Obvyklými součástmi činnosti jsou sociální dávky a sociální služby. (Arnoldová, 2012)

Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtů obcí, přičemž je nezbytné vymezit pravomoc státních a samosprávných orgánů tak, aby bylo patrné, co je výsledkem působnosti obce a co výsledkem působnosti státu. (Krebs, 2010)

Systém sociální pomoci je financován ze zdrojů státního rozpočtu, z rozpočtu obcí, různých dobrovolných organizací a nadací. (Arnoldová, 2012)

1.3 Invalidita

Dle Tomeše (2001) je invalidita stabilizovaná nemoc se zdravotním postižením dlouhodobého rázu. Může se také chápat jako významnější přechodné či trvalé tělesné nebo duševní poškození anebo ztrátu dané funkce nebo části organismu a v důsledku toho i sníženou pracovní schopnost či společenské uplatnění.

Nejčastěji se pojem invalidita v předpisech sociálního zabezpečení označuje jako snížená, omezená nebo neúplná pracovní schopnost s dočasným trváním, plná pracovní neschopnost s dočasným či dlouhodobým trváním, bezmocnost apod. (Gregorová, 2005)

Gregorová (2005) dále rozděluje 4 kategorie invalidity:

- **v lékařské kategorii** invalidity se vychází zejména ze souvislosti mezi nemocí a možnostmi jejího léčení. Z tohoto hlediska se jako invalidní jeví ten, koho nelze vyléčit,
- dále **ekonomická kategorie** bere ohled na změnu v životní úrovni zdravotně postiženého. Za invalidní se pokládá osoba, jejíž možnosti získání či udržení zaměstnání jsou sniženy v důsledku snížení fyzické či psychické schopnosti,
- **v sociologické kategorii** invalidity se vyšetřují důsledky změny zdravotního stavu,
- **právní kategorie** invalidity upozorňuje obzvláště na podmínky pro uznání tohoto stavu dané platnou právní úpravou.

Avšak sjednoceným aspektem pojmu invalidita je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se závažnými profesionálně ekonomickými důsledky. (§ 26 zákona č. 155/1995 Sb.)

1.3.1 Invalidita a dočasná pracovní neschopnost

Pod pojmem dočasná pracovní neschopnost jsou zahrnovány krátkodobé stavy poruchy zdraví, které jsou sociálními událostmi rozhodnými pro systém nemocenského pojištění. Dávky, které občané dostávají při dočasné pracovní neschopnosti, jsou jiného charakteru než dávky, které se poskytují lidem dlouhodobě nebo trvale neschopným pracovat. (Gregorová, 2005)

Kahoun (2013) ve své knize uvádí, že dočasná pracovní neschopnost je také definována jako stav, jenž pro poruchu zdraví anebo jiné v tomto zákoně uvedené příčiny neumožňuje pojištěnci: vykonávat dosavadní pojištěnou činnost, a trvá-li porucha zdraví déle než 180 kalendářních dní, i jinou než dosavadní pojištěnou činnost; plnit povinnosti

uchazeče o zaměstnání, vzniknula-li dočasná pracovní neschopnost v ochranné lhůtě, anebo setrvává-li dočasná pracovní neschopnost po skončení dosavadní pojištěné činnosti, a to i když pojištěnec není uchazečem o zaměstnání.

2 Charakteristika důchodového systému

Základním významem a účelem úpravy důchodových systémů je zaručit lidem dostatečné příjmy ve stanovených sociálních situacích. Tento cíl nepochybně může být dosahován různými postupy. Jeden způsob je, aby stát zabezpečil vysoký stupeň náhrady příjmů, dosahovaných před vznikem stanovené sociální události, společně se základním stupněm náhrady příjmů všem, kteří nemají příjmy ze zaměstnání nebo jejich příjmy nedosahují stanovené hranice. Jiný případ je nechat jedince, aby si sami vytvořili potřebné systémy k zajištění svých příjmů. (Gregorová, 1998)

Zabezpečení jedinců ve vymezených sociálních událostech bývá ve většině zemí realizováno pomocí tří rovin důchodového systému, mnohdy se hovoří o tzv. třech pilířích důchodového systému. Za první pilíř důchodového systému se určují důchodové systémy zajišťované státem či veřejnými institucemi v zájmu státu. Jako druhý pilíř je většinou vyznačován důchodový systém založený na zaměstnaneckých systémech z části hrazených zaměstnavatelem (nebo-li doplňkové důchodové systémy). Nakonec třetí pilíř důchodových systémů se zakládá na osobním důchodovém spoření jedinců pro případ stanovených sociálních událostí. (Gregorová, 1998)

2.1 Základní všeobecný důchodový systém

Důchodový systém v České republice tvoří **tři pilíře**: důchodové pojištění, důchodové spoření a doplňkové penzijní spoření. Několik desetiletí byl důchodový systém představován jen prvním pilířem. Až v roce 1994 bylo do tohoto systému zařazeno penzijní připojištění se státním příspěvkem, známé jako třetí pilíř. Posledním pilířem je od roku 2013 druhý pilíř, nebo-li důchodové spoření. Avšak dne 1. července 2015 byl ve Sbírce zákonů ČR vyhlášen zákon, kterým se mění zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění pozdějších předpisů, který ukončuje systém důchodového spoření a zakazuje novým účastníkům vstoupení do systému II. pilíře. Současně byl výrazně upraven i III. pilíř: penzijní připojištění se státním příspěvkem bylo nahrazeno doplňkovým penzijním spořením. I přes přidání ostatních pilířů zásadním prvkem současného důchodového systému setrvává státem spravované důchodové pojištění. (Rytířová, 2013), (Ministerstvo financí ČR, 2016)

Základní všeobecný důchodový systém zpravidla navrhován jako systém povinný a univerzální. To znamená, že tento systém ve většině zemí zahrnuje veškeré obyvatelstvo

na území příslušného státu. Je to taktéž i systém, jenž je garantován státem, resp. blíže jeho fungování, solventnost atd. jsou garantovány státem. (Gregorová, 1998)

2.2 Způsoby financování důchodového systému

Financování důchodových systémů se dělí na dva způsoby, a to na **financování z veřejných rozpočtů** (obzvláště ze státního rozpočtu), anebo **ze zdrojů**, které se vytvoří **z přímých účelově určených plateb** stanovených subjektů, oddělených od státního rozpočtu. (Gregorová, 2005)

Jestliže jsou důchodové systémy financovány přímo **ze státního rozpočtu**, jedná se o **státní zabezpečení**. Při tomto způsobu financování se osoba, které bylo ze systému umožněno čerpat plnění, nepodílí přímo na tvorbě zdrojů, z nichž jsou dávky poskytovány. Aby stát mohl vyplácet dávky, tvoří si prostředky cestou rozdělování a přerozdělování státního rozpočtu. Tento systém financování platil v České republice až do roku 1993. (Gregorová, 2005)

Pokud jsou důchodové systémy financovány **ze zvláštních fondů**, jenž jsou odděleny od státního rozpočtu a tvořeny z přímých účelově určených plateb od pojištěnců, jedná se o **sociální pojištění**. (Gregorová, 2005)

Gregorová (1998) v České republice rozlišuje dva typy fondového financování důchodového systému:

- **průběžné financování** (tzv. „pay-as-you-go“, ve zkratce PAYGO), ve kterém dávky v určitém období jsou vypláceny přímo z příspěvků pojištěnců vybraných v tomto období,
- **kapitálové financování**, které má za to, že z vybraných příspěvků se vytváří fond, jenž je po dané době schopen krýt náklady na vyplácené dávky.

Základní všeobecný důchodový systém je financován zpravidla průběžnou metodou financování a je založen na sociální solidaritě mezi generacemi ekonomicky aktivního obyvatelstva pobírajícího dávky. (Gregorová, 1998)

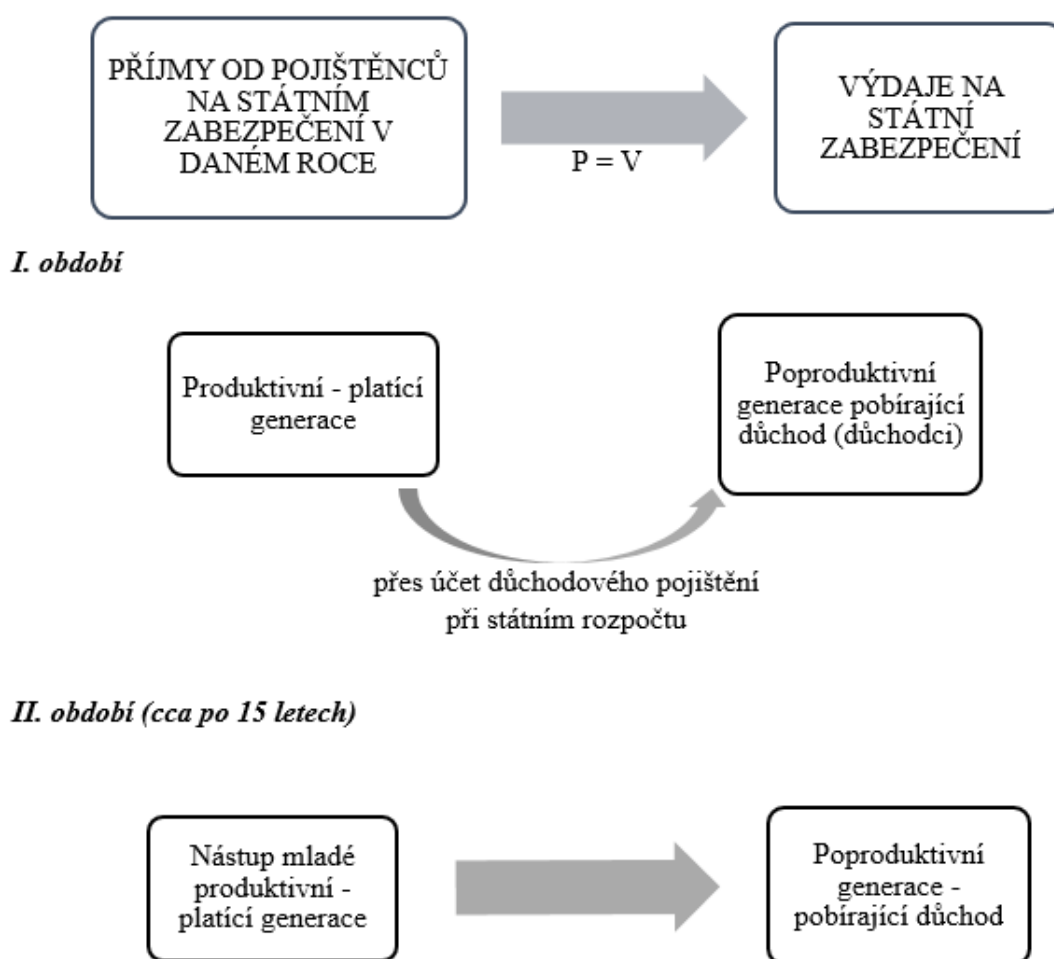
2.2.1 Průběžné financování

Průběžné financování je zřízeno na mezigenerační sociální solidaritě. Stávající generace aktivních občanů uhrazuje výdaje na dávky předešlé generace, tj. především na současné důchodce, lépe řečeno sociálně potřebné občany. Tento cyklus se pořád posouvá a opakuje. Při tomto systému je podstatná rovnováha mezi příjmy a výdaji v určitém období. Náležitě finanční prostředky jsou koncentrovány obvykle přímo

ve státním rozpočtu a odtud jsou alokovány ve formě výdajů na sociální zabezpečení obyvatel. (Peková a kol., 2012)

Průběžné financování sociálního zabezpečení se také nazývá jako PAYGO systém (pay as you go). Běžné výdaje sociálního zabezpečení určitého roku jsou financovány z běžných příjmů stejného roku, které jsou placeny na účet sociálního pojištění. V podstatě to znamená, že pracující občan financuje sociální dávky jiných pojištěnců a potom jsou jeho dávky hrazeny z příspěvků dalších (obvykle mladších) pojištěnců (mezigenerační solidarita). Viz obrázek č. 1. (Peková a kol., 2012)

Obrázek č. 1: Posun plateb sociálního zabezpečení mezi generacemi

Zdroj: vlastní zpracování 2015, podle (Peková a kol., 2012)

Základní podmínkou dobrého fungování tohoto systému je dostatek finančních prostředků na straně příjmů, které jsou vybrány od pojištěnců, aby se mohly použít na výplatu dávek. Jestliže jsou příjmy nižší, jsou použity prostředky ze státního rozpočtu, což je v delším časovém období nežádoucí. (Peková a kol., 2012)

Fungování tohoto způsobu financování závisí na poměru mezi počtem pojištěnců, platících příspěvků na pojištění a počtem příjemců dávek. Dojde-li ke změně tohoto

poměru, způsobí to změny, buď ve výši příspěvků anebo ve výši dávek. (Gregorová, 1998)

Vstup početně rozsáhlé generace do důchodového systému s placením příspěvků míří k tomu, že se tvoří dostatečné zdroje, lze snížit výši příspěvků a zvýšit poskytované dávky. Naproti tomu, snižování porodnosti (stárnutí obyvatelstva) musí nezbytně směřovat k tomu, že příspěvky na důchodový systém se musí zvyšovat, aby pokryly potřebu vyplácených dávek, nelze vyplácené dávky upravit, aby odpovídaly ekonomickým podmínkám. Průběžné financování je tedy velice citlivé na demografický vývoj a vývoj produktivních schopností aktivní populace. (Gregorová, 1998)

Hlavní výhodou důchodového systému průběžně financovaného je možnost indexování důchodů dle životních nákladů, což umožňuje ochranu příjemců dávek a zabezpečuje stabilitu skutečných důchodových příjmů. Metoda průběžného financování má také to plus v tom, že je samoregulovatelná, jestliže jde o úhradu rostoucích dávek a jejich indexace. Plyne to z toho, že příspěvky určené procentní sazbou ze mzdového objemu rostou s růstem mezd. (Gregorová, 1998)

Loužek (2014) uvádí, že další výhodou průběžného financování je, že je odolnější proti inflaci, nepodléhá výkyvům na kapitálovém trhu a umožňuje vyrovnávat důchodový systém dle parametrů.

Metoda průběžného financování důchodového systému má ale také své nevýhody. Prvním velkým mínusem je povinná účast v důchodovém systému za striktně daných podmínek. Povinná účast a stejné podmínky jsou limitující faktory, které zmenšují možnost vlastního výběru. Povinná účast je také chápána jako nedostatek, neboť neumožňuje jedinci z tohoto systému vystoupit a zajistit si svou budoucnost výhradně jiným způsobem. (Gregorová, 1998)

Dalším záporem je mnohdy vysoké přerozdělování, povinné příspěvky, jenž mají charakter daně a větší citlivost na demografický vývoj. (Loužek, 2014)

2.2.2 Kapitálové financování

Metoda kapitálového financování předpokládá existenci dané kapitálové rezervy, jenž by měla stačit pro krytí všech nákladů na výplatu dávek, a to nejen dávek už poskytovaných, ale i dávek, na které v budoucnosti vznikne nárok, jestliže by se oprávněné osoby rozhodly ukončit svou účast v systému. Důchodový systém financovaný kapitálovou metodou vyžaduje relativně hodně času k tomu, aby mohl začít plnit svou funkci, tj. dávat příslušné dávky, stejně tak jsou s jeho začátkem propojeny

vyšší administrativní náklady, jenž musí být vynaloženy na investice fondu a péči o ně, avšak dlouhodobě je tento systém méně nákladný než systém průběžného financování. (Gregorová, 1998)

Občané – pojištěnci, obvykle za pomoci svých zaměstnavatelů a státu si tvoří pojišťovací kapitálové fondy. S prostředky těchto fondů se správným způsobem hospodaří a výnosy z jejich hospodaření slouží na financování vlastních důchodů pojištěnců. Viz obrázek č. 2 níže. (Peková a kol., 2012)

Obrázek č. 2: Kapitálové financování

Zdroj: vlastní zpracování 2015, podle (Peková a kol., 2012)

Výrazným plusem metody kapitálového financování je, že zajišťuje, že každý účastník může očekávat, že obdrží po vzniku příslušné sociální události zpět to, co formou příspěvků do systému vložil. Dalším plusem je to, že důchodový systém dovoluje zohlednění individuálních potřeb a preferencí každého účastníka. V tomto systému není účast povinná, účastník si může vybrat, v jaké výši bude platit příspěvky, a stejně tak může ukončit svou účast v systému, aniž by měl ztratit vložené prostředky. (Gregorová, 1998)

Výhodou je také snazší přizpůsobení demografickým trendům a nízké daňové zatížení. (Loužek, 2014)

Velkou nevýhodou důchodového systému financovaného kapitálovou metodou je neschopnost ochraňovat příjemce dávek před důsledky inflace. Dalším mínusem může být i to, že v důsledku nevhodných investic může systém ztratit vytvořené zdroje, či se jeho zdroje mohou výrazně snížit a systém se může stát insolventní. (Gregorová, 1998)

2.3 Penzijní připojištění se státním příspěvkem v ČR

Základním právním předpisem pro penzijní připojištění je zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů. (Arnoldová, 2012)

Penzijní připojištění se státním příspěvkem bylo zřízeno v roce 1994 jako určitá nadstavba nad základním systémem důchodového zabezpečení, která zvětšuje možnosti, v rámci nichž občané mají možnost se aktivně podílet na zabezpečení své budoucnosti formou dlouhodobého spoření. Navíc je také zvýhodněno příspěvky, které poskytuje stát i zaměstnavatel. (Arnoldová, 2012)

Je zakládáno na smluvních vztazích mezi účastníkem připojištění a jím vybraným penzijním fondem. Penzijním připojištěním se chápe shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito financemi a vyplácení dávek penzijního připojištění. Penzijní připojištění smí vykonávat pouze penzijní fondy. (§ 1 zákona č. 42/1994 Sb.)

Penzijní připojištění může uzavřít každý občan starší 18 let, který má trvalé bydliště na území České republiky. Čím dříve si občan penzijní připojištění ujedná, tím větší obnos na konci pojištění získá. V pravidelných časových úsecích (měsíčních, čtvrtletních, ročních) jsou zasílány vklady v dohodnuté výši, které jsou vybraným penzijním fondem zhodnocovány ve prospěch pojistitele. (Arnoldová, 2012), (§ 1 zákona č. 42/1994 Sb.)

2.3.1 Doplnkové penzijní spoření

Doplnkové penzijní spoření je dle zákona definováno jako shromažďování a umístování příspěvků účastníka doplnkového penzijního spoření, příspěvků placených jeho zaměstnavatelem a státních příspěvků do účastnických fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi a vyplácení dávek z doplnkového penzijního spoření, které má za cíl zajistit doplnkový příjem účastníka ve stáří nebo invaliditě. (www.finance.cz, 2015)

Od ledna 2013 mohou občané, kteří si chtějí spořit na důchod a nechtějí spoléhat jen na státní penzi, i nadále spořit s podporou státu. Nově již nemohou vstupovat do penzijního připojištění (transformované fondy), ale mají možnost využít doplnkové penzijní spoření (účastnické fondy). Účastnické fondy poskytují penzijní společnosti a reprezentují možnost spoření na důchod ve třetím pilíři se schopností vyššího zhodnocení na rozdíl od penzijního připojištění, protože se na ně vztahují volnější pravidla investování. Účastníci doplnkového penzijního spoření si mohou zvolit strategie spoření, což jim může přinést vyšší výnos, nicméně ponese i investiční riziko. To účastníci penzijního připojištění nenesli, ti mají garanci nezáporného výnosu. (www.finance.cz, 2015)

Výši měsíční úložky si může občan změnit kdykoliv, avšak od 1. 1. 2013 vzniká nárok na státní příspěvek, až když si účastník uloží 300 Kč měsíčně, a to i pokud se rozhodně zůstat v transformovaném fondu. (Ministerstvo financí ČR, 2015)

Tabulka č. 1: Srovnání státního příspěvku před a po reformě

Srovnání státního příspěvku před a po reformě v závislosti na velikosti příspěvku účastníka:										
Příspěvek účastníka (v Kč)	<i>100</i>	<i>200</i>	<i>300</i>	<i>400</i>	<i>500</i>	<i>600</i>	<i>700</i>	<i>800</i>	<i>900</i>	<i>1000 a více</i>
Státní příspěvek do 31. 12. 2012	50	90	120	140	150	150	150	150	150	150
Státní příspěvek od 1. 1. 2013	0	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva financí ČR, 2015

Z tabulky č. 1 výše lze vyčíst státní příspěvky, které se po důchodové reformě změnilo. Je tedy zřejmé, že změna přinesla lepší zhodnocení v případě, že si účastník uloží 700 Kč a více, neboť státní příspěvek je zde vyšší než v minulých letech. Naopak z druhé strany je tu i nevýhoda pro účastníky, kteří si ukládají částky ve výši 100 Kč nebo 200 Kč, neboť na státní příspěvek nemají nárok.

2.4 Druhy důchodů

Důchodové pojištění v České republice rozlišuje několik druhů důchodů poskytovaných z toho systému, který se někdy označuje jako „státní systém“, protože je financován ze státních finančních prostředků získávaných zejména pojistným na sociální zabezpečení (přesněji: jednou z jeho položek, tj. pojistným na důchodové pojištění). Státem je garantován tím, že podmínky nároku na tyto důchody a metody určování jejich výše jsou stanoveny zákonem (blíže zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů). (Voříšek, 2007)

Dle § 4 zákona č. 155/1995 Sb. se v České republice z důchodového pojištění vyplácejí tyto důchody:

- starobní,
- invalidní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

Důchody starobní a invalidní jsou nazývány jako důchody přímé, naopak důchody vdovské či vdovecké a sirotčí zase jako důchody pozůstalostní. (Voříšek, 2007)

Již toto rozdělení důchodů napovídá, že co nejučelněji naplánovat lze pouze odchod do důchodu starobního. Jednou z podmínek na nárok starobního důchodu je dosažení důchodového věku a druhou podmínkou je doba důchodového pojištění. U ostatních druhů důchodů, kde už jejich názvy naznačují, že jednou z podmínek je neočekávaná událost v oblasti zdraví nebo dokonce ztráta života. (Voříšek, 2007)

Výši důchodů tvoří základní výměra a procentní výměra. Základní výměra se vymezuje procentní sazbou z průměrné mzdy a procentní výměra se určí procentní sazbou z výpočtového základu, jde-li o starobní a invalidní důchody anebo z procentní výměry důchodu zemřelého, jde-li o vdovské, vdovecké a sirotčí důchody. (§ 4 zákona č. 155/1995 Sb.)

2.4.1 Starobní důchod

Dle § 28 zákona č. 155/1995 Sb. a Arnoldové (2012) je starobní důchod základní a nejběžnější dávka ze systému důchodového pojištění. Podmínky pro přiznání jsou dvě:

- získání stanovené doby pojištění (obvykle 25 let, v roce 2018 35 let),
- dosažení daného věku.

Zákon č. 220/2011 Sb. je základním právním předpisem. Tímto zákonem bylo prosazeno postupné zvyšování věku pro nárok na starobní důchod, a to u mužů o dva měsíce a u žen o čtyři měsíce za každý (i započatý) rok účinnosti zákona a to až do roku 2007, kdy důchodový věk činil u mužů 62 let a u žen 57-61 let (dle počtu vychovaných dětí). Proto stanovit rozhodný věk pro přiznání starobního důchodu není opravdu jednoduché. (Arnoldová, 2012)

Podmínka výchovy dítěte pro nárok na starobní důchod u ženy je splněna, když žena osobně pečuje či pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti nejméně po dobu 10 let. V případě, že žena začala vychovávat dítě po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestli žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosáhnutí zletilosti nejméně po dobu pěti roků. Pokud péče o dítě ze strany ženy skončila z různých důvodů před jeho dosažením zletilosti, péče ženě nebude započítána. (§ 32 zákona č. 155/1995 Sb.)

Podle § 32 zákona č. 155/1995 Sb. **u pojištěnců narozených před rokem 1936** dosahuje u mužů důchodový věk 60 let. Důchodový věk u žen je:

- 53 let, pokud vychovaly nejméně pět dětí,
- 54 let, jestliže vychovaly alespoň tři nebo čtyři děti,
- 55 let, pokud vychovaly nejméně dvě děti,

- 56 let, jestliže vchovaly alespoň jedno dítě,
- 57 let.

Pojištěnci narození po roce 1977 mají odlišné stanovení důchodového věku, a to tak, že k věku 67 let se připočte takový počet kalendářních měsíců, jenž odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977. (§ 32 zákona č. 155/1995 Sb.)

Potřebná doba pojištění se od roku 2009 natahuje pokaždé o jeden rok až do roku 2018, to znamená, že v roce 2009 činila povinná doba pojištění 25 let, v roce 2010 už 26 let a naposledy v roce 2018 35 let. (§ 29 zákona č. 155/1995 Sb.)

Do doby pojištění potřebné pro vznik práva na starobní důchod se náhradní doby pojištění, s výjimkou pár případů (vojenská služba, osoba pečující o osobu závislou na péči či péče o dítě) a podobných dob dle předpisů platných před 1. lednem 1996, **započítávají jenom v rozsahu 80%**. (§ 29 zákona č. 155/1995 Sb.)

2.4.1.1 Předčasný odchod do starobního důchodu

Podle Arnoldové (2012) a § 31 zákona č. 155/1995 Sb. během života mohou nastat jisté případy nebo sociální situace, kdy pojištěnec není schopen pracovat či již nechce pracovat. I v těchto situacích má možnost volby, a to zvolit si odchod do starobního důchodu i předtím než je stanovena daná věková hranice pro odchod do důchodu. Pojištěnec má právo na starobní důchod před dosažením důchodového věku, pokud získal potřebnou dobu pojištění a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nanejvýš:

- 3 roky, jestliže jeho důchodový věk je nižší než 63 let,
- 5 roků, jestliže jeho důchodový věk je nejméně 63 let a dosáhl věku nejméně 60 let.

Datum přiznání předčasného starobního důchodu si zvolí občan sám, svým vlastním rozhodnutím. Jedinými podmínkami jsou doba pojištění, ta činí 25 let a více, a také fakt, že do dovršení důchodového věku neschází více než 3 roky, je-li důchodový věk nižší než 63 let. (Arnoldová, 2012)

2.4.1.2 Přeměna invalidního důchodu na starobní důchod

Starobní důchod, jenž vznikl po dosažení 65 let věku transformací invalidního důchodu, se při výkonu výdělečné činnosti nezvedá (invalidní důchod se ve věku 65 let automaticky změní na starobní důchod). Pojištěnec může popřípadě při splnění zákonem

stanovených podmínek požádat o řádný starobní důchod. Jestliže tento starobní důchod bude vyšší, potom bude mít možnost si jej navýšit další výdělečnou činností. (§ 61a zákona č. 155/1995 Sb.)

Do doby výdělečné činnosti se ale nezapočítávají doby pracovního volna bez náhrady mzdy a neomluvené nepřítomnosti v práci, a také doba dočasně pracovní neschopnosti, jenž si pojištěnec nezpůsobil úmyslně. O navýšení starobního důchodu je nezbytné požádat prostřednictvím OSSZ (Okresní správa sociálního zabezpečení) příslušné dle místa trvalého pobytu žadatele. Právo na výplatu důchodu vzniká podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodů. (Arnoldová, 2012), (§ 34 zákona č. 155/1995 Sb.)

2.4.2 Invalidní důchod

V České republice se v odvětví důchodového pojištění obecně řečeno za invaliditu pokládá **porucha zdraví dlouhodobého až trvalého charakteru, jenž má za následek relevantní pokles či ztrátu schopnosti pracovat**. Právní předpis potom vymezuje, jak velký pokles pracovní schopnosti je považován za invaliditu a za jaký stupeň invalidity. Snížení pracovní schopnosti vedoucí ke ztrátě na výdělku je odškodněn dávkou tedy invalidním důchodem. (Arnoldová, 2012)

Výjimku vytváří tzv. **fyzická invalidita**, která ale v žádném právním předpise není přesně definována. Tito občané jsou sice zpravidla těžce zdravotně postižení, avšak schopni pracovat pouze za situace, pokud jim jsou vytvořeny zcela mimořádné podmínky, např. úprava pracovního místa, bezbariérový přístup pro vozíčkáře, chráněné pracovní dílny, úprava počítače pro nevidomé atd. Příkladem může být: paraplegik, nevidomý či hluchoslepý. Zájmem společnosti tedy je, aby se i takhle zdravotně postižený člověk mohl zcela zapojit do společenského života a být schopen pracovních aktivit. (Arnoldová, 2012)

Invalidní důchod je dávka důchodového pojištění vyhrazená k vyrovnání příjmu občana, jehož schopnost soustavné výdělečné činnosti je snížena **dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem**. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro záměry zákona o důchodovém pojištění pokládá zdravotní stav, jenž omezuje tělesné, duševní nebo smyslové schopnosti pojištěnce významné pro jeho pracovní schopnosti, jestliže tento zdravotní stav trvá déle jak 1 rok či podle poznatků lékařské vědy lze předpokládat, že bude trvat déle než 1 rok. (Arnoldová, 2012), (§ 26 zákona č. 155/1995 Sb.)

2.4.3 Vdovský a vdovecký důchod

Jak uvádí Arnoldová (2012) a § 49 zákona č. 155/1995 Sb. v životě mohou nastat chvíle, kdy manželé přijdou o své partnery. V takovém případě jsou zde dávky důchodového pojištění, které zajistí náklady na domácnost i na výchovu dětí. Vdova má právo na vdovský důchod po manželovi, jenž:

- byl poživitelem starobního důchodu nebo invalidního důchodu,
- splnil ke dni smrti podmínku doby pojištění, která je potřebná pro nárok na invalidní důchod či podmínky práva na starobní důchod nebo zemřel důsledkem pracovního úrazu (tj. jestliže nesplňuje podmínky na starobní důchod). Stejně podmínky musí plnit i vdovec po manželce.

Podle § 50 zákona č. 155/1995 Sb. ženě přísluší vdovský důchod **po dobu jednoho roku** od smrti manžela (tzv. dočasný). Po uplynutí této doby má vdova právo na vdovský důchod stále, pokud:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- pečuje o dítě, jenž je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) či stupni III (těžká závislost) nebo stupni IV (úplná závislost),
- pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, jenž s ní bydlí v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II či stupni III nebo stupni IV,
- je invalidní ve třetím stupni,
- dosáhla nejméně věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození či důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Za dítě se pokládá dítě, které má po zemřelém právo na sirotčí důchod, a dítě, jenž bylo v rodině zemřelého vychováváno, jde-li o vlastní (osvojené) dítě vdovy, anebo bylo-li dítě nejméně jedním z nich převzato do dne smrti manžela do trvalé péče nahrazující péči rodičů. (§ 50 zákona č. 155/1995 Sb.)

Nárok na vdovský důchod vznikne opětovně, pokud se splní některá z těchto podmínek do dvou roků po zaniknutí dřívějšího nároku na vdovský důchod (tzv. trvalý). (§ 50 zákona č. 155/1995 Sb.)

Nárok na vdovský důchod končí uzavřením nového manželství. Nárok na důchod také zaniká dnem právní moci rozhodnutí soudu o tom, že vdova záměrně způsobila smrt manžela jako pachatelka, spolupachatelka či účastnice trestného činu. Tato nařízení platí obdobně i pro nárok vdovce na vdovecký důchod. (§ 50 zákona č. 155/1995 Sb.)

2.4.4 Sirotčí důchod

Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě v takovém případě, že zemřel rodič (nebo osvojitel) tohoto dítěte anebo osoba, která se ujmula dítěte, vzala si ho do své péče, nahrazuje mu péči rodičů a dítě na ni bylo v době její smrti převážně závislé výživou, kterou nemohli z vážných důvodů zabezpečit jeho rodiče, pokud byli poživateli starobního, invalidního důchodu nebo ke dni smrti dodrželi podmínku doby pojištění, která je potřebná pro nárok na invalidní důchod anebo podmínky nároku na starobní důchod či zemřeli důsledkem pracovního úrazu. (§ 52 zákona č. 155/1995 Sb.)

Právo na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi či jeho manželovi a končí osvojením. Jestliže oboustranně osiřelé dítě osvojí pouze jedna osoba, končí nárok na ten sirotčí důchod, který náležel po osobě, jenž osvojitel nahradil. Dojde-li k ukončení osvojení, vznikne opět právo na sirotčí důchod, a to ve výši, v jaké by příslušel, kdyby byl vyplácen ke dni ukončení osvojení. (§ 52 zákona č. 155/1995 Sb.)

3 Historie invalidních důchodů na území České republiky

Zabezpečení občanů v nepříznivých sociálních situacích, které jsou způsobené sociálními událostmi, jako jsou především nemoc, úraz, invalidita, mateřství, stáří a ztráta živitele, je problémem každé společnosti. Ale na jaké formě a úrovni to bude společnost řešit, je značně rozdílná, závisí zejména na stupni jejího rozvoje. (Tröster, 2013)

3.1 Kořeny sociálního zabezpečení

V prvotně pospolné společnosti se rodové (kmenové) společenství staralo o své přestárlé či nemocné členy tím, že je ponechalo ve své komunitě, v užší či širší rodině. (Kahoun, 2013)

V otrokářské společnosti neměl otrok, který byl majetkem svého pána, žádná práva. Jedním z prvních dílčích sociálních opatření bylo rozdávání chleba, které bylo nařízeno římskými císaři. (Kahoun, 2013)

Ve středověku začaly být vytvářeny svépomocné podpůrné spolky, které měly za úkol pomáhat práce neschopným a starým členům, podporovat i pozůstalé členy rodin. Zpočátku vznikaly takovéto podpůrné spolky mezi horníky, začala se vytvářet hornická bratrstva, jenž je možno charakterizovat jako stavovské a náboženské spolky řízené nejprve těžaři. První zmínky o jejich existenci pocházejí z 15. století. Bratrstva zakládala podpůrné pokladny, do kterých přispívali zejména horníci, kterým se finanční příspěvky strhávaly z mezd. První zmínka o hornické podpůrné pokladně pochází z roku 1527, kdy císař Ferdinand I. dosvědčil statut pokladny. (Tröster, 2013)

V roce 1661 byl v českých zemích schválen patent o tulácích a žebrácích, který umožnil obcím přiznávat právo žebrat jen práce neschopné chudině. O chudé a nemocné práce neschopné pečovala především církev. (Kahoun, 2013)

V 17. století se objevují první právní normy, které zavádějí princip vzájemnosti a dávají mu právní rámec. V této éře si začínají zejména horníci a členové cechů zřizovat své první vzájemnostní pokladny. Do těchto pokladen dávali příspěvky členové cechu či hornického bratrstva a později částečně také např. vlastníci dolů (zaměstnavatelé). Prostředky, které se nashromáždily, měly za úkol zaopatřit členy, kteří se při výkonu své profese vážně poranili a stali se invalidními, nebo zabezpečit jejich rodiny v případě, že následkem úrazu zemřeli. (Koldinská, 2007)

Rozpad feudálního zřízení a postupné rušení nevolnictví zapříčinilo, že šlechta ztrácí nejen své dosavadní společenské postavení, ale i možnosti. Zatímco doposud řídila

stát šlechta, v 18. století převzal tuto kompetenci neurozený byrokratický personál. V zájmu zajištění věrnosti těchto státních úředníků, kteří nemohou být zabezpečeni ze svých statků, neboť žádné nevlastní, vydává Marie Terezie v roce 1771 penzijní normál pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, jenž věrně sloužili a v roce 1781 Josef II. penzijní normál pro samotné zaměstnance, kteří se nejméně po 10 letech uspokojivé služby stali neschopnými pracovat. Tento krok obou panovníků Rakouska-Uherska stanovil základ sociálnímu (státnímu) zaopatření, které se ale až do poloviny 20. století vymezuje pouze na státní úředníky a další zaměstnance veřejné správy. (Koldinská, 2007)

Od roku 1785 pečovala o chudé a nemocné práce neschopné osoby hlavně církev, kdy bylo vydáno nařízení pro Království české, jenž tuto povinnost uložilo vrchnosti. Za vlády císaře Josefa II. vznikaly dle jednotlivých farností chudinské ústavy. Vedli je otcové chudých, jenž byli voleni obyvatelstvem, v podstatě byli pomocníky faráře. Později byla povinnost pečovat o chudé převedena na obce. V roce 1868 pak byla v českých zemích uzákoněna zásada, že péče je poskytována jen chudým s domovským právem. Chudinská péče obsahovala zejména ubytování na minimálním standardu a poskytování nejnütnější stravy. (Tröster, 2013)

V roce 1883 bylo v Německu uzákoněno povinné nemocenské pojištění, v roce 1884 úrazové pojištění a v roce 1889 starobní a invalidní pojištění. Tyto zákony bývají označovány jako Bismarckova reforma a položily základ tzv. Bismarckovu modelu sociálního pojištění, který hodně ovlivnil pojišťovací systémy v řadě zemí Evropy, především v Rakousku-Uhersku. (Tröster, 2013)

Bismarckovský model se snaží udržet životní úroveň pojištěných. (Loužek, 2014)

Povinné sociální pojištění bylo nedlouho poté zavedeno i pro rakouskou část Rakouska-Uherska, tedy i pro české země. Protože v této době byl předsedou vlády hrabě Taaffe, bývají tyto zákony nazývány jako Taafeho reforma. V roce 1888 byl přijat zákon o úrazovém pojištění dělníků a zákon o nemocenském pojištění dělníků, jenž nabyl 1. 8. 1889 účinnosti. Nemocenské pojištění bylo pojištěním obligatorním. Nárok na dávky měli dle tohoto zákona jen pojištěnci, ne jejich rodinní příslušníci. Z pojištění příslušely pojištěncům dávky peněžité a věcné. (Tröster, 2013)

Tyto systémy byly zřízeny státem, tzn., byly státem zcela kontrolovány, taktéž byly financovány průběžně (z vybraného pojistného se rovnou financovaly dávky, na které vznikly nároky) a znamenaly pro občany určitou sociální garanci ze strany státu. (Koldinská, 2007)

V roce 1907 byl schválen zákon o penzijním pojištění zřízenců ve službách soukromých a některých zřízenců ve službách veřejných, jenž nabyl účinnosti v roce 1909. Práce na přípravě návrhu zákona o penzijním pojištění dělníků nebyly dokončeny, starobní a invalidní pojištění nebylo do roku 1918 zřízeno. (Tröster, 2013)

Československá republika převzala právní předpisy ze sociální sféry od Rakouska-Uherska a postupně byly přijímány i nové právní předpisy. Jako nový právní předpis byl např. zákon č. 199/1919 Sb., o organizaci péče o válečné poškozence, který uvedl nárok na podporu po válečných poškozených. (Tröster, 2013)

3.2 Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

Velkou reformu v oblasti sociálního zabezpečení představoval zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Hlavním přínosem tohoto připraveného právního předpisu bylo spojení nemocenského a důchodového pojištění v jednom předpisu a otevření tohoto nově vzniklého systému sociálního pojištění veřejnosti. (Koldinská, 2007)

Zákon č. 221/1924 Sb., upravoval právní vztahy důchodového pojištění od 1. 7. 1926 do 30. 9. 1948. (Brejcha a kol., 1998)

Povinně pojištění dle zákona č. 221/1924 Sb., byli zaměstnanci, kteří v Československé republice vykonávali práce nebo služby na základně smlouveného poměru pracovního, služebního či učňovského a nevykonávali je jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně. Pojištění byli i zaměstnanci, jenž vykonávali přechodně práce mimo území státu. Povinná účast na důchodovém pojištění se také vztahovala na občany, kteří vykonávali zákonitou prezenční službu dle branného zákona. (Koldinská, 2007)

Z dělnického invalidního a starobního pojištění se udělovaly jednak důchody jako opakující se dávky, tak i dávky jednorázové. Kromě dávek nárokových (obligatorních) byly některé dávky dobrovolné (fakultativní). Základní dávkou byl invalidní důchod, jenž byl podmíněn ztrátou výdělečné schopnosti, a pak důchod starobní. Důchod příslušel pojištěnci po dovršení 65. roku věku, opustil-li zaměstnání či klesl-li jeho výdělek nejméně na polovinu mzdy zdravého zaměstnance. Nárok na důchod vznikl po uplynutí tzv. čekací doby, která činila 150 příspěvkových týdnů. Další podmínkou vzniku nároku na dávku bylo, aby pojistný případ (invalidita, dovršení předepsaného věku) nastal za trvání pojištění či alespoň v tzv. ochranné lhůtě, která činila jeden rok po zániku pojištění. (Koldinská, 2007)

3.2.1 Invalidita v číslech

Počet invalidních a starobních důchodců stoupl z 34 904 k 1. říjnu 1924 na 43 172 ke konci června 1927. Celkové roční náklady na důchody činily 136 506 000 Kč k 1. říjnu 1924 a 161 000 000 Kč do konce roku 1926. (www.psp.cz, 2016)

Velmi značný náklad 546 506 520 Kč do rozpočtu pro rok 1924 na péči o válečné poškozence byl zapříčiněn velkým počtem osob. Osoby, které pobírají tuto dávku, jsou nejen invalidé, vdovy, sirotci po padlých vojínech, ale i vlastní i nevlastní rodiče, pěstouni a sourozenci po padlých vojínech, děti invalidů a sirotci až do 18. roku věku a nejsou-li schopni výdělku až do 24 let věku. Také počet invalidů pobírajících dávky je velmi podstatný, neboť nároky na dávky jsou již při snížení výdělečné schopnosti o 20%. Neboť nějaký malý neduh utrpěl téměř každý, kdo se zúčastnil války jako vojín, je tedy invalidní důchod přiznán skoro každému, kdo o něj požádal. Tím se dá také vysvětlit, že invalidních důchodců, jejichž výdělečná schopnost se snížila o méně než 55%, je téměř 80% všech invalidních důchodců. (www.psp.cz, 2016)

3.3 Zákon č. 26/1929 Sb., o pojištění soukromých zaměstnanců

Zákon č. 26/1929 Sb., upravoval právní vztahy důchodového pojištění soukromých zaměstnanců. Tento zákon se vztahoval zejména na úředníky, kancelářské zaměstnance, zaměstnance v redakcích a administracích, obchodní pomocníky, cestující zástupce a jednatele, zaměstnance, kteří jsou převážně nadřizeni dělnickým profesím, zaměstnance, kteří odborně rozhodují o přejímání vyrobeného či dodávaného zboží, zaměstnance, kteří se zabývají pracemi uměleckými. (§ 1 zákona č. 26/1929 Sb.)

Zákon č. 26/1929 Sb., upravoval právní vztahy důchodového pojištění soukromých zaměstnanců od 1. 4. 1931 do 30. 9. 1948. (Brejcha a kol., 1998)

Podmínkou zde bylo, že zaměstnanec vykonává svou činnost na základě smluvního služebního poměru a je zaměstnán převážně duševními pracemi. Čekací doba zde byla stanovena na 60 dní. Nárok na invalidní důchod měl pojištěnec, který byl trvale nezpůsobilý k výkonu svého zaměstnání. Nezpůsobilým byl tedy ten, kdo pro tělesnou nebo duševní vadu nemohl dále zastávat své povolání či jiné povolání přiměřené povolání dosavadnímu. Z judikatury potom vyplynulo, že podmínkou nároku na invalidní důchod je naprostá nezpůsobilost k výkonu povolání; zákon totiž neodstupňuje invalidní důchod dle míry neschopnosti. (§ 1, § 17 zákona č. 26/1929 Sb.)

Prostředky k hrazení dávek se opatřovaly výběrem pojistného. I zde to znamenalo, že průměrné pojistné se vypočetlo ve vztahu ke všem zaměstnancům a odstupňovalo

se pro jednotlivé třídy služného. Pojistné se pak platilo za dobu, po kterou setrval služební poměr. (Brejcha a kol., 1998)

3.3.1 Invalidita v číslech

Tabulka č. 2: Rozdělení invalidních důchodců mužů dle věkových skupin a doby odpočívání invalidního důchodu důsledkem požívání nemocenského za rok 1933

Věková skupina	Počet důchodců mužů, u nichž invalidní důchod odpočíval měsíců												
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
-20	46	9	5	6	1	6	5	5	4	3	3	3	111
21-25	153	22	24	19	14	15	20	12	12	6	6	9	348
26-30	185	33	36	19	21	26	25	13	12	10	25	19	378
31-35	196	26	41	36	21	23	27	19	10	20	21	13	378
36-40	223	33	35	29	17	19	22	13	11	10	13	25	343
41-45	230	44	30	25	19	24	21	25	12	9	15	25	357
46-50	349	76	47	38	29	34	32	23	17	20	26	22	390
51-55	707	138	103	80	78	44	42	36	28	30	25	30	464
56-60	2 000	319	205	145	97	89	59	45	40	37	37	38	678
61+	3 462	518	347	208	165	109	89	37	64	50	35	41	705

Zdroj: vlastní zpracování podle Czech Digital Mathematics Library, 2016

Tabulka č. 2 zobrazuje počet mužů v invalidním důchodu, u kterých odpočíval invalidní důchod. Dle věku je nejvíce mužů ve věkové kategorii 61 a více let. Dle počtu měsíců, v kterých se invalidní důchod nevyplácel, převažuje počet 12 měsíců anebo naopak žádný měsíc.

Tabulka č. 3: Rozdělení invalidních důchodců žen dle věkových skupin a doby odpočívání invalidního důchodu důsledkem požívání nemocenského za rok 1933

Věková skupina	Počet důchodců žen, u nichž invalidní důchod odpočíval měsíců												
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
-20	26	1	1	3	1	0	2	1	2	3	4	4	101
21-25	92	9	13	8	16	9	12	5	5	7	8	12	281
26-30	89	10	8	14	10	7	4	5	7	4	9	5	278
31-35	113	13	14	10	7	8	10	8	6	5	9	9	213
36-40	129	21	21	11	14	4	10	5	3	5	8	7	193
41-45	192	25	18	15	14	16	4	4	12	9	3	9	188
46-50	303	32	31	21	20	21	15	7	9	6	10	5	209
51-55	637	79	61	40	26	32	19	19	17	12	8	9	238
56-60	1 171	133	88	88	55	34	35	24	22	16	13	10	220
61+	1 329	143	121	97	55	34	23	23	17	6	12	11	236

Zdroj: vlastní zpracování podle Czech Digital Mathematics Library, 2016

Tabulka č. 3 ukazuje počet žen v invalidním důchodu, u kterých odpočíval invalidní důchod. Podle věku se nejvíce žen objevuje opět v kategorii 61 let a více. Podle

počtu měsíců, v kterých se invalidní důchod nevyplácel, převažuje opět počet 12 měsíců a také žádný měsíc.

Podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (2016) **od 1. ledna 1936 ÚSP poskytuje léčebnou péči za daných podmínek:**

- osobám, jenž mají dosud nárok na nemocenské dávky, je léčebná péče poskytována jen, když se účastní příslušná nemocenská pojišťovna, a také za podmínky, že pojištěnci ve věku od 18 do 26 let získali nejméně 360 dnů v invalidním a starobním pojištění, starší 26 let, pak nejméně 700 dnů. U osob, které jsou mladší 18 let věku není průběh pojištění zkoumán,
- pojištěncům, nemocensky vybaveným a důchodcům uděluje ÚSP celý léčebný náklad za podmínek, že ode dne vystoupení ze zaměstnání neuběhlo více než 24 měsíců a s podmínkou, že osoby mladší 18 let byly pojištěny nejméně 180 dnů, osoby ve věku od 18-26 let nejméně 360 dnů, a osoby starší 26 let, pak nejméně 700 dnů pro případ invalidity a stáří.

Hlavní podmínka léčebné péče ÚSP je možnost odvrácení invalidity a navrácení pracovní schopnosti. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (2016) bylo na individuální léčebnou péči ÚSP povoleno v roce:

• 1927	914 375 Kč,
• 1928	8 653 850 Kč,
• 1929	19 008 654 Kč,
• 1930	26 013 267 Kč,
• 1931	31 000 000 Kč,
• 1932	26 900 000 Kč,
• 1933	27 135 896 Kč,
• 1934	26 556 973 Kč,
• 1935	28 434 851 Kč,
• 1936	24 929 976 Kč,
• 1937	22 795 363 Kč.

3.4 Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

Zákon č. 99/1948 Sb., upravoval právní vztahy důchodové pojištění od 1. 10. 1948 do 1. 1. 1957. (Brejcha a kol., 1998)

Přijetí zákona č. 99/1948 Sb., o národním pojištění bylo podstatným mezníkem ve vývoji sociálního zákonodárství v Československu. Zákon byl na svou dobu velice pokrokový a moderní, vycházel z modelu národního pojištění Sira Beveridge, jenž byl publikován v roce 1942 v Anglii. Zákon umožnil vytváření nové jednotné soustavy národního pojištění, zvýšil všechny dávky, do podstatné míry zrovnoprávnil práva dělníků a ostatních zaměstnanců a poprvé rozšířil důchodové zabezpečení i na samotné občany. (Tröster, 2013)

Sir William Beveridge zveřejnil zprávu o sociálním pojištění a příbuzných službách, ve které pojmenoval svůj cíl – svobodu od nedostatku. Beveridgeovský systém je založen na přerozdělování, jenž zajišťují daně a transfery. Tento systém chrání každého občana státu proti chudobě. (Loužek, 2014)

Osobní rozsah zákona č. 99/1948 Sb., tvořili: zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, spolupracující členové rodiny osob samostatně výdělečně činných, důchodci a nezaměstnaní. (Brejcha a kol., 1998)

Za osoby samostatně výdělečně činné se dle zákona považovaly např. zemědělci, živnostníci, provozovatelé svobodných povolání, jako lékaři, advokáti, notáři, lékárníci, veterináři či spisovatelé a další. (§ 4 zákona č. 99/1948 Sb.)

Jako spolupracující členy rodiny zákon charakterizuje: rodiče, tchána, tchýni, zetě, ovdovělou snachu, družku, sourozence a děti (vlastní, nevlastní, osvojení, starší 15 let, kteří žijí ve společné domácnosti s podnikatelem). (§ 5 zákona č. 99/1948 Sb.)

Právo na invalidní důchod měl pojištěnec, u kterého nastala ztráta či podstatné snížení výdělku jako následek nepříznivého zdravotního stavu, byl-li tento stav trvalý. Za ztrátu výdělku se přitom pokládalo, jestliže byl pojištěnec nucen zanechat výdělečné činnosti a nemohl-li vykonávat ani jinou výdělečnou činnosti přiměřenou jeho dosavadnímu povolání. (Brejcha a kol., 1998)

Pojistná povinnost tedy pojistné na důchodovém pojištění, bylo pak plně za zaměstnance hrazeno zaměstnavatelem. (Brejcha a kol., 1998)

3.5 Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení upravoval vztahy důchodového pojištění od 1. 1. 1957 do 30. 6. 1964. (Brejcha a kol., 1998)

První reforma sociálního zabezpečení po roce 1948 byla realizována v roce 1956. Byl přijat zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, jenž je s hodně

změnami a doplňky platný dosud, a dále zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení. (Tröster, 2013)

Dle zákona č. 55/1956 Sb., byli důchodově zabezpečeni: zaměstnanci, domácí dělníci, žáci učilišť státních pracovních záloh a učňové. (Brejcha a kol., 1998)

Dle věcného rozsahu se rozlišoval invalidní nebo částečný invalidní důchod a invalidní nebo částečný invalidní důchod při pracovním úrazu. Invalidní nebo částečný invalidní důchod příslušel zaměstnanci, jenž byl zaměstnán po potřebnou dobu a v době trvání zaměstnání se stal invalidním či částečně invalidním. (§ 4, § 12 zákona č. 55/1956 Sb.)

Dle § 13 zákona č. 55/1956 Sb. je potřebná doba zaměstnání pro nárok na invalidní či částečný invalidní důchod u zaměstnanců ve věku:

- nad 20 let do 22 let jeden rok,
- nad 22 let do 24 let dva roky,
- nad 24 let do 26 let tři roky,
- nad 26 let do 28 let čtyři roky,
- nad 28 let pět roků.

Potřebná doba u zaměstnanců starších 28 let se zjišťovala z posledních 10 let počítaných zpátky od vzniku invalidity. Naopak u zaměstnance mladšího 20 let stačila doba zaměstnání kratší než rok. (§ 13 zákona č. 55/1956 Sb.)

Invalidní nebo částečný invalidní důchod při pracovním úrazu byl navrhován jako zvláštní dávka. Právo na něj vzniklo bez ohledu na splnění podmínky potřebné doby, jestliže invalidita či částečná invalidita vznikla následkem pracovního úrazu. (Brejcha a kol., 1998), (§ 16 zákona č. 55/1956 Sb.)

Základní výměra invalidního důchodu činila 50% průměrného ročního výdělku. Trvalo-li zaměstnání až do dne vzniku nároku na invalidní důchod více než 15 let, připočítala se k základní výměře důchodu ještě procentní část za 16. a každý další rok zaměstnání, která byla odvozena od průměrného ročního výdělku. Výše procentní části se lišila v závislosti, do jaké pracovní kategorie byl zaměstnanec zařazen. Do I. pracovní kategorie spadali zaměstnání pod zemí v dolech a výkonní letci, těm se k základní výměře připočítávala 2%. II. pracovní kategorií byli zaměstnanci, kteří vykonávali práci za zvlášť těžkých podmínek, těm se k základní výměře připočetlo 1,5%. A poslední III. pracovní skupina zahrnovala ostatní zaměstnání, ti měli k základní výměře o 1% navíc. (§ 5, § 14 zákona č. 55/1956 Sb.)

Pokud zaměstnanec byl zaměstnán střídavě v různých pracovních kategoriích, včítala se pro zvýšení důchodu do prvních 15 roků zaměstnání pokaždé nejdříve doba zaměstnání ve III. pracovní kategorii, pak doba zaměstnání ve II. pracovní kategorii a naposledy doba zaměstnání v I. pracovní kategorii. (§ 14 zákona č. 55/1956 Sb.)

Částečný invalidní důchod zaměstnance I. pracovní kategorie byl 35%, zaměstnance II. pracovní kategorie činil 32% a zaměstnance III. pracovní kategorie 30% průměrného výdělku za rok. (§ 14 zákona č. 55/1956 Sb.)

Dle zákona o sociálním zabezpečení se v podstatě zrušil systém sociálního pojištění a veškeré dávky, a to včetně důchodů, byly nadále financovány ze státního rozpočtu. Zákon také zrušil dosavadní chudinskou péči a nahradil ji sociální péčí, kterou převedl na stát a jeho orgány. (Koldinská, 2007)

Tyto právní předpisy zvedly nejen počet důchodově zabezpečených osob, ale i výši a počet poskytovaných dávek, a to vedlo k výraznému nárůstu nákladů na všechna odvětví sociálního zabezpečení. (Tröster, 2013)

3.5.1 Invalidita v číslech

Počet invalidních důchodů k 31. 12. 1961 dosahoval 629 tisíc. Výdaje na ně činily v roce 1961 4 015 mil. Kčs. Průměrná měsíční výše invalidních důchodů přiznaných v roce 1961 ze zabezpečení zaměstnanců byla 765 Kčs. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

97,5% všech nově přiznaných invalidních důchodů bylo zapříčiněno deseti nejčastějšími příčinami invalidity. První čtyři nejpočetnější skupiny chorob přivodily samy o sobě více než 62% všech případů invalidity. Jsou to choroby srdce a cév, choroby pohybového ústrojí, choroby dýchacího ústrojí a tuberkulóza. Více lze nalézt v tabulce č. 4. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Tabulka č. 4: Pořadí nejčastějších příčin invalidity v roce 1961

Číslo pořadí	Skupina nemocí	Počet nově přiznaných invalidních důchodů					
		na 100 000 pojištěnců			v % celku		
		celkem	plné	částečné	celkem	plné	částečné
1.	Nemoci srdce a cév	330	229	101	30,7	32,4	27,4
2.	Nemoci přenosné a cizopasně	133	115	18	12,4	16,2	4,8
	z toho: tuberkulóza	123	110	15	11,6	15,5	4
3.	Revmatismus a nemoci pohybového ústrojí	120	53	67	11,2	7,5	18,3
4.	Nemoci ústrojí dýchacího	96	55	41	8,9	7,8	11,1
5.	Nemoci ústrojí nervového a čidel	86	54	32	2	7,6	8,8
6.	Novotvary	81	78	3	7,6	11	0,9
7.	Úrazy a otravy	75	32	43	7	4,5	11,8
8.	Psychózy a neurózy	49	31	18	4,5	4,4	4,8
9.	Nemoci ústrojí trávicího	42	21	21	3,9	2,9	5,8
10.	Nemoci alergické, endokrinní, výživy	35	23	12	3,3	3,3	3,3

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

Tabulka č. 4 znázorňuje počet nově přiznaných invalidních důchodů v rozdělení dle nemocí, a také dle typu invalidního důchodu za rok 1961. Nejčastějším onemocněním bylo onemocnění srdce a cév – například srdeční infarkt či mozková mrtvice, kde připadalo celkem 330 osob na 100 000 pojištěnců. Nejméně zastoupené zde byly nemoci alergické, endokrinní, výživy, které byly zastoupeny celkem 35 osobami na 100 000 pojištěnců.

3.6 Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení

Druhá reforma sociálního zabezpečení byla realizována v roce 1964, kdy byly přijaty zákony č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, a také zákon č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků. (Tröster, 2013)

Důchodové zabezpečení se týkalo především: pracovníků v pracovním nebo učebním poměru a členů výrobních družstev, osob, které byly postaveny na roveň pracovníkům, jako soudci z povolání, advokáti apod., příslušníků ozbrojených sil a příslušníků bezpečnostních sborů z povolání, ostatních občanů konajících službu v ozbrojených silách, bojovníků proti fašismu, obětí války a fašistické perzekuce v době

nesvobody, účastníků krátkodobých nebo neplacených brigád, dobrovolných zdravotníků ČSČK (Československý červený kříž), umělců. (Brejcha a kol., 1998)

Zde věcné rozlišení je pouze na invalidní důchod a na částečný invalidní důchod. Na invalidní důchod má právo zaměstnanec, jenž byl zaměstnán po dobu potřebnou pro nárok, která činila u zaměstnance nad 28 let minimálně pět roků z posledních 10 let, a byl plně invalidním. (§ 3, § 21 zákona č. 101/1964 Sb.)

Podle § 20 zákona č. 101/1964 Sb. byl zaměstnanec plně invalidním, pokud pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav byl:

- neschopen vykonávat jakékoliv soustavné zaměstnání či výkon takového zaměstnání by vážně zhoršil jeho zdravotní stav,
- sice schopen vykonávat soustavné zaměstnání, ale pouze naprosto nepřiměřené jeho dřívějším schopnostem a společenskému významu jeho zaměstnání.

Dle Brejchy a kol. (1998) a § 20 zákona č. 101/1964 Sb. měl na částečný invalidní důchod právo zaměstnanec, jenž byl zaměstnán po dobu potřebnou pro nárok, která byla stanovena stejně jako u invalidního důchodu, a byl částečně invalidní. Zaměstnanec byl částečně invalidní, pokud jeho výdělek výrazně klesl proto, že pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav byl schopen vykonávat:

- dosavadní nebo jiné stejně kvalifikované zaměstnání pouze za zvlášť ulehčených pracovních podmínek,
- pouze jiné zaměstnání méně kvalifikované.

Potřebná doba zaměstnání zaměstnance na nárok na invalidní či částečně invalidní důchod byla stejná jako u zákona č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení. (§ 21 zákona č. 101/1964 Sb.)

Pracovní úraz byl charakterizován jako úraz, který pracovník utrpěl při plnění pracovních úkolů či v přímé souvislosti s ním. Stejně nároky pak měl také pracovník při pracovním úrazu, který utrpěl úraz cestou do zaměstnání a zpátky, pokud jí podstatně nepřerušil z příčin nesouvisících se zaměstnáním, následovně také úraz, který pracovník utrpěl při činné účasti na opatřeních proti živelním pohromám a při odstraňování následků živelních pohrom a při záslužné činnosti, která se konala bez právního závazku ve prospěch celku, při výkonu veřejné funkce, nebo při některých zvláštních druzích činnosti stanovených prováděcími předpisy. Pracovním úrazům se kladou naroveň nemoci z povolání, jaké nemoci jsou nemocemi z povolání, to stanoví prováděcí předpisy. (§ 22 zákona č. 101/1964 Sb.)

Dle § 23 zákona č. 101/1964 Sb. výše základní výměry invalidního důchodu činila:

- 60% průměrného měsíčního výdělku, byl-li pracovník zaměstnán alespoň 20 roků v I. pracovní kategorii a trvalo-li zaměstnání této kategorie ke dni vzniku nároku na důchod, nebo stal-li se plně (částečně) invalidním následkem pracovního úrazu utrpěného při plnění pracovních úkolů v zaměstnání I. pracovní kategorie či v přímé souvislosti s ním,
- 55% průměrného měsíčního výdělku, byl-li pracovník zaměstnán alespoň 20 roků ve II. pracovní kategorii a trvalo-li zaměstnání této kategorie ke dni vzniku nároku na důchod, nebo stal-li se plně (částečně) invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů v zaměstnání II. pracovní kategorie či v přímé souvislosti s ním,
- 50% průměrného měsíčního výdělku v ostatních případech.

Dle § 23 zákona č. 101/1964 Sb. se k základní výměře přičítají pracovníkům uvedeným v I. a II. pracovní kategorii od 21. roku zaměstnání a pracovníkům v ostatních případech od 28. roku zaměstnání za každý rok:

- zaměstnání I. pracovní kategorie 2%,
- zaměstnání II. pracovní kategorie 1,5%,
- zaměstnání III. pracovní kategorie 1%.

Započítávala se zde pouze doba po dosažení věku 18 let. (§ 23 zákona č. 101/1964 Sb.)

Pokud byl pracovník zaměstnán střídavě v různých pracovních kategoriích, včítá se pro zvýšení důchodu dle předchozího odstavce do prvních 25 roků zaměstnání pokaždé nejprve doba zaměstnání III. pracovní kategorie, pak doba zaměstnání II. pracovní kategorie a nakonec doba zaměstnání I. pracovní kategorie. (§ 23 zákona č. 101/1964 Sb.)

Zákon také redukoval výši invalidního důchodu. Invalidní důchod činil nejvíce 70% průměrného měsíčního výdělku, byl-li pracovník zaměstnán alespoň 20 roků ve II. pracovní kategorii nebo stal-li se plně (částečně) invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl následkem při pracovních úkolů v zaměstnání II. pracovní kategorie či v přímé souvislosti s ním anebo nejvíce 60% průměrného měsíčního výdělku, pokud pracovník nesplňuje uvedenou podmínku. (§ 23 zákona č. 101/1964 Sb.)

Invalidní důchod, který po zvýšení přesahoval hranici 70% nebo 60% průměrného měsíčního výdělku náležel, jen v případě, šlo-li o zvýšení za dobu odbojové činnosti

a věznění z politických, národnostních či rasových důvodů v době nesvobody. (§ 23 zákona č. 101/1964 Sb.)

Výše invalidního důchodu nebyla omezena v případě, byl-li pracovník zaměstnán alespoň 20 roků v I. pracovní kategorii nebo stal-li se plně (částečně) invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů v zaměstnání I. pracovní kategorie či v přímé souvislosti s ním. (§ 23 zákona č. 101/1964 Sb.)

Výše invalidního důchodu byla omezena také částkou, a to 2 200 Kč měsíčně, pokud pracovník byl zaměstnán v I. pracovní kategorii a trvalo-li zaměstnání této kategorie ke dni vzniku nároku na důchod, nebo byl zaměstnán celkem alespoň 20 roků v I. pracovní kategorii a trvalo-li zaměstnání této kategorie kde dni vzniku nároku na důchod, anebo se stal plně invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů v zaměstnání I. pracovní kategorie nebo v přímé souvislosti s ním. Poté částkou 1 800 Kč měsíčně, pokud pracovník byl zaměstnán celkem alespoň 20 roků v I. pracovní kategorii a zaměstnání této kategorie netrvalo ke dni vzniku nároku na důchod, nebo byl zaměstnán ve II. pracovní kategorii po dobu potřebnou pro nárok na invalidní důchod a trvalo-li zaměstnání této kategorie ke dni vzniku nároku na důchod, nebo byl zaměstnán celkem nejméně 20 roků ve II. pracovní kategorii, nebo se stal plně invalidním z následku pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů v zaměstnání II. pracovní kategorie či v přímé souvislosti s ním. Částkou 1 600 Kč měsíčně v ostatních případech. (§ 28 zákona č. 101/1964 Sb.)

Naopak invalidní důchod činil nejméně 400 Kč za měsíc. (§ 28 zákona č. 101/1964 Sb.)

Tato reforma je hodnocena jako reforma představující zejména restrikce a zhoršení situace pro obyvatelstvo. Příčinou byla zhoršující se situace v odvětví hospodářství, projevující se stagnací ekonomického růstu. V oblasti této reformy došlo ke zdanění důchodů, ke stanovení důchodových stropů a k likvidaci důchodového přípojištění. (Kotous a kol., 2003)

Vznikl tedy jednopilířový systém financovaný ze státního rozpočtu, vyznačující se vysokou mírou neprůhledného přerozdělování. (Kotous a kol., 2003)

Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení upravoval vztahy sociálního zabezpečení od 1. 7. 1964 do 31. 12. 1975. Tento zákon byl následně nahrazen zákonem č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, který ale výrazné změny nepřinesl. Platnost zákona č. 121/1975 Sb., byla od 1. 1. 1976 do 30. 9. 1988. (Brejcha a kol., 1998)

3.6.1 Invalidita v číslech

V roce 1964 bylo přiznáno celkem 32 500 invalidních a 214 000 částečných invalidních důchodů. Deset nejčastějších příčin invalidity způsobilo v roce 1964 97,1% nově přiznaných důchodů. Prvních pět nejpočetnějších skupin chorob zapříčinilo samo o sobě 70,9% všech případů invalidity. Jsou to choroby srdce a cév, choroby ústrojí nervového a čidel, revmatismus a choroby pohybového ústrojí, novotvary a choroby dýchacího ústrojí. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Tuberkulóza, která ještě v roce 1962 byla na třetím místě mezi příčinami invalidity, spadla v roce 1963 na 6. místo a v roce 1964 dokonce až na 7. místo. Více informací je poskytnuto v tabulce č. 5 níže. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Tabulka č. 5: Pořadí nejčastějších příčin invalidity v roce 1964

Číslo pořadí	Skupina nemocí	Počet nově přiznaných invalidních důchodů					
		na 100 000 pojištěnců			v % celku		
		celkem	plné	částečné	celkem	plné	částečné
1.	Nemoci srdce a cév	266	169	97	32,8	34,6	30,2
2.	Revmatismus a nemoci pohybového ústrojí	98	39	59	12	7,9	18,4
3.	Nemoci ústrojí nervového a čidel	76	46	30	9,4	9,4	9,3
4.	Novotvary	69	64	5	8,5	13,1	1,5
5.	Nemoci ústrojí dýchacího	66	34	32	8,2	7	10
6.	Úrazy a otravy	62	28	34	7,6	5,6	10,7
7.	Nemoci přenosné a cizopasně	54	41	13	6,6	8,2	4,1
	z toho: tbc	48	37	11	6	7,6	3,4
8.	Psychózy a neurózy	39	25	14	4,8	5,1	4,3
9.	Nemoci ústrojí trávicího	33	16	17	4	3,1	5,4
10.	Nemoci alergické, endokrinní, výživy	26	15	11	3,2	3	3,4

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

Tabulka č. 5 znázorňuje počet nově přiznaných invalidních důchodů v rozdělení dle nemocí, a také dle typu invalidního důchodu za rok 1964. Nejčastější nemocí je zde opět nemoc srdce a cév, kde bylo celkem 266 osob na 100 000 pojištěnců. Nelze si nevšimnout, že onemocnění tuberkulózou značně kleslo, oproti roku 1961 (viz. tabulka č. 4), kdy se nacházelo na 2. místě tabulky, zde je až na místě sedmém. Na posledním

místě tabulky, a také s nejmenším počtem osob jsou nemoci alergické, endokrinní, výživy, kde onemocnělo 26 osob na 100 000 pojištěnců.

3.7 Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 100/1988 Sb., upravoval právní vztahy důchodového zabezpečení od 1. 10. 1988 do 31. 12. 1995. (Brejcha a kol., 1998)

Podle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení má občan nárok na invalidní důchod, pokud se stal: invalidním, byl zaměstnán po dobu potřebnou pro nárok na tento důchod a v době vzniku invalidity nesplnil podmínky nároku na starobní důchod anebo invalidním následkem pracovního úrazu. Občan je invalidní, pokud pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav: není schopen vykonávat jakékoliv soustavné zaměstnání, anebo výkon takového zaměstnání by vážně zhoršil jeho zdravotní stav, anebo je sice schopen vykonávat soustavné zaměstnání, ale jen naprosto nepřiměřené jeho dřívějším schopnostem a společenskému významu dosavadního zaměstnání, či je schopen vykonávat soustavné zaměstnání pouze za naprosto mimořádných podmínek (občané nevidomí, občané s velmi těžkými ortopedickými vadami apod.). (§ 29 zákona č. 100/1988 Sb.)

Dále je tu částečný invalidní důchod, na který má občan nárok, pokud se stal: částečně invalidním a byl zaměstnán po potřebnou dobu pro nárok na důchod, anebo částečně invalidním následkem pracovního úrazu. Občan je částečně invalidní, pokud pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav je schopen vykonávat: dosavadní či jiné stejně kvalifikované zaměstnání pouze za zvlášť ulehčených pracovních podmínek, nebo pouze jiné zaměstnání méně kvalifikované a v důsledku toho jeho výdělek podstatně klesl. Občan je částečně invalidní rovněž tehdy, pokud mu dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně ztěžuje obecné životní podmínky, i když jeho výdělek podstatně neklesl, zdravotní postižení značně ztěžující obecné životní podmínky pak vymezí prováděcí předpis. (§ 37 zákona č. 100/1988 Sb.)

Dle § 29 zákona č. 100/1988 Sb. potřebná doba zaměstnání pro nárok na invalidní důchod činila u občanů ve věku:

- do 20 let věku méně než 1 rok,
- nad 20 let do 22 let věku 1 rok,
- nad 22 let do 24 let věku 2 roky,
- nad 24 let do 26 let věku 3 roky,
- nad 26 let do 28 let věku 4 roky,

- nad 28 let věku 5 let.

Potřebná doba zaměstnání pro nárok na invalidní důchod se určuje z doby před vznikem invalidity, a jedná-li se o občana ve věku nad 28 let, z posledních 10 let před vznikem invalidity. (§ 29 zákona č. 100/1988 Sb.)

Aby občan mohl pobírat částečný invalidní důchod, musí splnit potřebnou dobu zaměstnání, která je v tomto případě stejná jako u invalidního důchodu. (§ 37 zákona č. 100/1988 Sb.)

Pro stanovení výše invalidního důchodu se k získané době zaměstnání přičítala doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení 60 let věku u mužů a 57 let u žen. Výše dávky pak byla stanovena základní a zvýšenou výměrou. Výše základní výměry se rozlišovala dle zařazení do pracovních kategorií. Pro I. pracovní kategorii byla výše základní výměry 60% průměrného měsíčního výdělku, pro II. pracovní kategorii 55% a pro III. pracovní kategorii činila výše základní výměry 50%. K základní výměře 60% a 55% průměrného měsíčního výdělku se občanům připočítávala zvýšená výměra od 21. roku zaměstnání, ostatním občanům od 26. roku zaměstnání v I. pracovní kategorii 2% průměrného měsíčního výdělku za každý rok zaměstnání, ve II. pracovní kategorii 1,5% a ve III. pracovní kategorii pak 1%. (§ 30 zákona č. 100/1988 Sb.)

Zákon také určoval vyšší dávky invalidního důchodu pevně danou částkou za měsíc, a to: 3 800 Kčs občanovi, který svou práci vykonával v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech nebo alespoň 10 let v uranových dolech, anebo stal-li se invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů, dále 3 250 Kčs občanovi, který byl zaměstnán alespoň 20 let v I. pracovní kategorii nebo stal-li se opět invalidním následkem pracovního úrazu, který utrpěl při plnění pracovních úkolů, 2 900 Kčs občanovi, který byl zaměstnán alespoň 20 let v zaměstnání II. pracovní kategorie a 2 800 Kčs pro ostatní případy. (§ 31 zákona č. 100/1988 Sb.)

Dle zákona byla definována také nejnižší výměra invalidního důchodu pevnou částkou, a to 550 Kčs za měsíc. (§ 32 zákona č. 100/1988 Sb.)

Výše částečného invalidního důchodu je polovina invalidního důchodu, pokud se jedná o částečnou invaliditu způsobenou pracovním úrazem, pak částečný invalidní důchod činí polovinu invalidního důchodu, který by mu příslušel při pracovním úrazu. (§ 37 zákona č. 100/1988 Sb.)

3.7.1 Invalidita v číslech

V roce 1992 bylo v České republice přiznáno celkem 29 646 invalidních a 15 197 částečně invalidních důchodů. Počet přiznaných důchodů je dlouhodobě nižší u žen než u mužů. Důchody u mužského pohlaví představovaly v roce 1992 skoro 60% všech přiznaných důchodů obou typů. Nejčastější příčina vzniku invalidního důchodu u mužů je pak nemoc oběhové soustavy, nemoc svalové a kosterní soustavy. U ženského pohlaví je pořadí opačné. Roste zde dlouhodobě počet nově přiznaných jak invalidních, tak i částečně invalidních důchodů. Celkové porovnání dle příčiny invalidity a dle pohlaví zobrazuje tabulka č. 6 níže. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Tabulka č. 6: Nově přiznané invalidní a částečně invalidní důchody v roce 1992

Příčina invalidity	Nově přiznané důchody					
	invalidní důchody			částečně invalidní důchody		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Tuberkulóza	94	81	13	37	32	5
Jiné infekční a parazitární nemoci	128	61	67	81	45	36
Zhoubné novotvary	3 283	1 584	1 699	147	64	83
Nezhoubné novotvary	207	95	112	40	22	18
Nemoci žláz s vnitřní sekrecí, výživy a přeměny látek a poruchy imunity, nemoci krve a krevtovorných orgánů	1 132	614	518	552	327	225
Duševní poruchy	3 498	1 916	1 582	454	217	237
Nemoci nervové soustavy	1 555	750	805	725	418	307
Nemoci oční	414	196	218	303	173	130
Nemoci ušní	76	46	30	338	198	140
Akutní revmatická horečka a chronické revmatické nemoci srdce	211	128	83	60	30	30
Systémová arteriální hypertenze	606	366	240	321	195	126
Ischemická choroba srdeční a nemoci plicního oběhu	6 669	4 419	2 250	2 395	1 522	873
Cévní onemocnění mozku	978	695	283	185	142	43
Nemoci tepen, tepének a vlásečnic	532	440	92	325	284	41
Jiné formy srdečních nemocí a nemoci žil a mízních cest a jiné nemoci oběhové soustavy	403	222	181	276	133	143
Nemoci dýchací soustavy	1 266	748	518	928	668	260
Nemoci trávicí soustavy	834	563	271	380	283	97
Nemoci močové a pohlavní soustavy a komplikace těhotenství, porodu a šestinedělí	504	291	213	178	83	95

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

Tabulka č. 7: Nově přiznané invalidní a částečné invalidní důchody v roce 1992

Nemoci kůže a podkožního vaziva	139	52	87	138	68	70
Nemoci svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně	4 709	2 123	2 586	5 398	2 694	2 704
Vrozené vady, některá onemocnění vzniklá v perinatálním období a příznaky a znaky nemocí a nedostatečně charakterizované stavy	220	98	122	205	100	105
Poranění a otravy	1 893	1 392	501	1 601	1306	295
Neudáno	295	186	109	130	83	47
Celkem	29 646	17 066	12 580	15 197	9 087	6 110

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

Tabulka č. 6 zachycuje počet nově přiznaných invalidních důchodů v rozdělení dle nemocí, pohlaví, a také dle typu invalidního důchodu za rok 1992. Nejčastější příčinou pro invalidní důchod byla ischemická choroba srdeční a nemoci plicního oběhu, kde onemocnělo celkem 6 669 osob z toho mužů dokonce 4 419. Nejvíce zastoupenou nemocí u částečného invalidního důchodu byly naopak nemoci svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně, kde byl celkový počet osob roven 5 398 z toho 2 704 žen. Nejméně častou nemocí u invalidního důchodu pak byla nemoc ušní, kde bylo pouze 76 osob. Nejmenší počet osob u částečného invalidního důchodu, který onemocněl tuberkulózou, činil 37 osob z toho převažujících 32 mužů.

3.8 Právní úprava účinná od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2009

3.8.1 Plný invalidní důchod

Plný invalidní důchod je dávka důchodového pojištění, jenž je podmíněna sociální událostí, která spočívá v dlouhodobě nepříznivém zdravotním stavu. (Brejcha a kol., 1998)

3.8.1.1 Podmínky nároku

Dle § 38 zákona č. 155/1995 Sb. nárok na plný invalidní důchod vzniká pojištěnci, pokud se stal:

- plně invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, jestliže nesplnil ke dni vzniku plné invalidity podmínky nároku na starobní důchod při dosažení důchodového věku, popř. byl-li mu přiznán starobní důchod před dosažením důchodového věku v ostatních případech, jestliže nedosáhl důchodového věku,

- plně invalidním následkem pracovního úrazu.

3.8.1.2 Plná invalidita

Plně invalidní je pojištěnec, jehož zdravotní stav je dlouhodobě nepříznivý a důsledkem tohoto dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu se mu snížila výdělečná schopnost nejméně o 66%, nebo je schopen vykonávat pro zdravotní postižení výdělečnou činnost pouze za naprosto mimořádných podmínek. Metodu posouzení a procentní míru snížení schopnosti soustavné výdělečné činnosti a soubor zdravotních postižení umožňujících soustavnou výdělečnou činnost pouze za zcela mimořádných podmínek stanoví vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 284/1995 Sb., kterou uskutečňuje zákon o důchodovém pojištění. (Brejcha a kol., 1998), (§ 39 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.8.1.3 Potřebná doba

Dle § 40 zákona č. 155/1995 Sb. potřebná doba pojištění u plného invalidního důchodu je odstupňována podle věku, a to:

- do 20 let věku méně než 1 rok,
- od 20 let do 22 let věku 1 rok,
- od 22 let do 24 let věku 2 roky,
- od 24 let do 28 let věku 3 roky,
- od 26 let do 28 let věku 4 roky,
- nad 28 let věku 5 roků.

Byla-li výplata plného invalidního důchodu přerušena pro nedostavení se pojištěnce ke kontrolní lékařské prohlídce či nepodrobení se vyšetření zdravotního stavu a přišlo-li se na to, že pojištěnec přestal být plně invalidním už před přerušením výplaty důchodu, tento důchod nenáleží ode dne zastavení jeho výplaty. Shledá-li se, že pojištěnec přestal být invalidním až po přerušení výplaty důchodu, důchod nenáleží ode dne, kterým pojištěnec přestal být plně invalidním. (§ 56 zákona č. 155/1995 Sb.)

Místo uplatnění nároku a plátce dávky u zaměstnanců organizací, které provádějí nemocenské pojištění svých zaměstnanců, uplatňují nárok u svého zaměstnavatele, v ostatních případech se nárok uplatňuje u příslušné Okresní správy sociálního zabezpečení. (Arnoldová, 2002)

3.8.1.4 Výše plného invalidního důchodu

Výše plného invalidního důchodu je složena ze základní a procentní výměry. Výše základní výměry invalidního důchodu činí 2 170 Kč za měsíc. Výše procentní výměry se stanovuje za každý celý rok doby pojištění ve výši 1,5% výpočtového základu. (Brejcha a kol., 1998), (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015)

3.8.1.5 Plný invalidní důchod a výdělečná činnost

Výdělečná činnost se u osoby, která pobírá plný invalidní důchod, nepředpokládá. Souběh nároku na výplatu plného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti avšak možný je, protože zákon o důchodovém pojištění tento souběh nezakazuje ani nijak specificky neupravuje. Rozhodující je stanovení procentní míry snížení schopnosti soustavné výdělečné činnosti, z toho potom vyplývá, že ve zbylém rozsahu je schopnost soustavné výdělečné činnosti zachována. Např. bude-li míra snížení této schopnosti stanovena v rozsahu 70%, plyne z toho přitom, že rozsah 30% je schopnost soustavné výdělečné činnosti. (Příb a kol., 2000)

Jestli je konkrétní výdělečná činnost vykonávána v rozsahu této zbylé schopnosti, to je otázkou posudkovou. Výše výdělku dosahovaného výkonem soustavné výdělečné činnosti v rozsahu zachované schopnosti není důležitá. (Příb a kol., 2000)

Pokud poživatel plného invalidního důchodu je výdělečně činný v cizí zemi, plný invalidní důchod se po dobu této výdělečné činnosti nevyplácí. (§ 42 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.8.2 Plný invalidní důchod v mimořádných případech

Na plný invalidní důchod má nárok rovněž osoba, která dosáhla alespoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území České republiky a je plně invalidní, pokud plná invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu. (§ 42 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.8.3 Částečný invalidní důchod

Částečný invalidní důchod je dávkou důchodového pojištění podmíněnou existencí sociální události, která spočívá v dlouhodobě nepříznivém zdravotním stavu. (Brejcha a kol., 1998)

3.8.3.1 Podmínky nároku

Podle § 43 zákona č. 155/1995 Sb. má pojištěnec právo na částečný invalidní důchod, pokud se stal částečně invalidním:

- a získal potřebnou dobu pojištění,
- následkem pracovního úrazu.

3.8.3.2 Částečná invalidita

Dle § 44 zákona č. 155/1995 Sb. je částečně invalidní pojištěnec, jehož zdravotní stav je dlouhodobě nepříznivý a následkem tohoto dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je:

- pokles výdělečné schopnosti nejméně o 33%,
- schopnost vykonávat pro zdravotní postižení výdělečnou činnost pouze za naprosto mimořádných podmínek.

Metodu posouzení a procentní míru snížení schopnosti soustavné výdělečné činnosti stanoví vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění. (Brejcha a kol., 1998)

Pojištěnec, kterému dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav značně znesnadňuje životní podmínky, se pokládá rovněž za částečně invalidního, ztráta výdělečné schopnosti v těchto případech není rozhodující. (§ 44 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.8.3.3 Potřebná doba

Dle § 44 zákona č. 155/1995 Sb. potřebná doba pojištění pro nárok na částečný invalidní důchod je u pojištěnce ve věku:

- do 20 let věku méně než 1 rok,
- od 20 let do 22 let věku 1 rok,
- od 22 let do 24 let věku 2 roky,
- od 24 let do 26 let věku 3 roky,
- od 26 let do 28 let věku 4 roky,
- nad 28 let věku 5 roků.

3.8.3.4 Výše částečného invalidního důchodu

Částečný invalidní důchod se rovněž jako plný invalidní důchod skládá ze základní a procentní výměry. Výše základní výměry částečného invalidního důchodu je 2 170 Kč za měsíc. A výše procentní výměry se stanovuje za každý celý rok pojištění

ve výši 0,75% výpočtového základu. (Brejcha a kol., 1998), (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015)

3.8.4 Souběh částečného invalidního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti

Nárok na výplatu a výši částečného invalidního důchodu se vztahuje na výši dosahovaného příjmu z výdělečné činnosti. Dosáhne se tím spravedlivějšího posouzení náhrady ztráty výdělku z následku dlouhodobého poklesu schopnosti výdělečné činnosti. (Příb a kol., 2000)

§ 46 zákona č. 155/1995 Sb. uvádí, pokud průměrný měsíční příjem z výdělečné činnosti poživatele částečného invalidního důchodu:

- nepřesáhne 66% pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu, vyplácí se částečný invalidní důchod v plné výši,
- je vyšší než 66%, avšak nepřesahuje 80% pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu, vyplácí se částečný invalidní důchod ve výši poloviny základní výměry a poloviny procentní výměry,
- přesahuje 80% pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu, částečný invalidní důchod se nevyplácí.

Částečný invalidní důchod se také nevyplácí po dobu výdělečné činnosti v cizí zemi. (§ 46 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.8.5 Invalidita v číslech

Za rok 2006 bylo nově přiznáno 24 207 plných a 24 718 částečných invalidních důchodů. Příčina invalidity, která se zde považovala za nejčastější, je nemoc svalové a kosterní soustavy. Skupina příjemců, jenž byla nejpočetnější z pohledu plných invalidních důchodů byla tvořena muži ve věku 55-59 let, u žen se věková kategorie lišila, a to 50-54 let, podobně tomu bylo i u částečných invalidních důchodů. Více informací o invalidních důchodech plných a částečných, kde je rozdělení dle věku i pohlaví invalidního důchodce ukazuje tabulka č. 7 níže. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016)

Tabulka č. 8: Nově přiznané invalidní důchody podle věku k 31. 12. 2006

Věková skupina	Nově přiznané invalidní důchody					
	plné			částečné		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
18-19	735	439	296	223	133	90
20-24	542	352	190	488	292	196
25-29	776	454	322	815	461	354
30-34	1 143	568	575	1 353	675	678
35-39	1 304	651	653	1 728	777	951
40-44	2 064	967	1 097	2 558	1 156	1 402
45-49	3 221	1 558	1 663	3 944	1 700	2 244
50-54	6 170	3 130	3 040	6 960	3 073	3 887
55-59	7 079	5 280	1 799	5 969	4 163	1 806
60-64	1 170	1 166	4	679	675	4
65+	3	2	1	1	1	-
Celkem	24 207	14 567	9 640	24 718	13 106	11 612

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

3.9 Právní úprava účinná od 1. 1. 2010

Jednou z dávek povinného důchodového pojištění je invalidní důchod, který od 1. 1. 2010 vystřídal tehdejší plný a částečný invalidní důchod. Dle zjištěného stupně invalidity se bude hovořit o invalidním důchodu pro invaliditu prvního stupně, invalidním důchodu pro invaliditu druhého stupně a invalidním důchodu pro invaliditu třetího stupně. (Tröster, 2013)

3.9.1 Podmínky nároku na invalidní důchod

Na invalidní důchod má právo pojištěnec, jenž nedosáhl věku 65 let či důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, stal se invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, jestliže nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod, popřípadě mu byl přiznán starobní důchod, a jestliže nedosáhl důchodového věku. (§ 38 zákona č. 155/1995 Sb.)

Na invalidní důchod má právo také pojištěnec, jenž nedosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, a stal se invalidním následkem pracovního úrazu či nemoci z povolání, v takové situaci se po pojištění nevyžaduje ani podmínka potřebné doby pojištění, ani podmínka neexistence nároku na starobní důchod nebo nedosažení důchodového věku při pobírání starobního důchodu. (Tröster, 2013), (§ 38 zákona č. 155/1995 Sb.)

Na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně (tzv. invalidní důchod z mládí) má právo rovněž osoba, jenž sice nebyla účastna důchodového pojištění po potřebnou dobu, ale dosáhla věku aspoň 18 let, má trvalý pobyt na území České republiky, je invalidní ve třetím stupni a její invalidita vznikla už před dosažením 18 let věku. (§ 42 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.9.2 Potřebná doba pojištění

Doba, která je potřebná pro pojištění na nárok na invalidní důchod se nezměnila, je stejná, jako u již dříve zmíněného plného a částečného invalidního důchodu. Potřebná doba pojištění se stanovuje z doby před vznikem invalidity, a jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let věku, z předešlých 10 let před vznikem invalidity. Ke změně došlo jen v případě pojištěnce staršího 38 let věku, a to, že podmínka potřebné doby pojištění na právo na invalidní důchod se pokládá také za splněnou, byla-li tato doba získána před vznikem invalidity v období posledních 20 let, potřebná doba pojištění je tedy 10 roků. Podmínka potřebné doby pojištění se pokládá za splněnou, byla-li získána ve kterémkoliv období 10 roků po vzniku invalidity. I nadále platí, že podmínka potřebné doby pojištění se pokládá za splněnou, pokud vznikla invalidita z důsledku pracovního úrazu. (§ 40 zákona č. 155/1995 Sb.)

3.9.3 Posuzování invalidity

Nově se od 1. 1. 2010 při posuzování invalidity hodnotí snížení pracovní schopnosti v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, jenž byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (DNZS). Jestliže je příčinou DNZS více zdravotních postižení, potom se za rozhodující příčinu DNZS pokládá takové zdravotní postižení, jenž má nejvýznamnější dopad na snížení pracovní schopnosti pojištěnce. (Zvoníková a kol., 2010)

Posouzení zdravotního stavu, snížení schopnosti soustavné výdělečné činnosti/pracovní schopnosti a invalidity koná okresní správa sociální zabezpečení (posudkový lékař) v souvislosti s řízením o invalidní důchod. (Zvoníková a kol., 2010)

Pojištěnec je invalidní, pokud z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastalo snížení jeho pracovní schopnosti nejméně o 35%. (§ 39 zákona č. 155/1995 Sb.)

Dle § 39 zákona č. 155/1995 Sb. je pojištěnec invalidní, pokud pracovní schopnost poklesla:

- nejméně o 35%, ale nejvíce o 49%, jedná se o invaliditu prvního stupně,
- nejméně o 50%, ale nejvíce o 69%, jedná se o invaliditu druhého stupně,
- nejméně o 70%, jedná se o invaliditu třetího stupně.

Při určování snížení pracovní schopnosti se vychází ze zdravotního stavu pojištěnce doloženého o výsledky funkčních vyšetření. Hlavní podmínkou k uznání invalidity je zjištění dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Dalšími posudkově významnými kategoriemi, které jsou nezbytné v procesu posouzení invalidity hodnotit, jsou např. pracovní schopnost, snížení pracovní schopnosti, adaptace, schopnost rekvalifikace, stabilizace, schopnost využití zachované pracovní schopnosti v případě snížení pracovní schopnosti nejméně o 35% a nejvíce však o 69%, v případě snížení pracovní schopnosti nejméně o 70% také to, jestli je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za naprosto mimořádných podmínek, a zdravotní postižení. (§ 39 zákona č. 155/1995 Sb.)

Nutné je posudkově rozlišit vznik dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu a vznik invalidity. Skutečnost, že je dokázáno určité zdravotní postižení, omezující tělesné, smyslové či duševní schopnosti pojištěnce důležité pro jeho pracovní schopnost, které dle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok, automaticky znamená DNZS. Pro uznání invalidity musí být splněna podmínka zákonem stanoveného snížení pracovní schopnosti na úroveň invalidity, a to po dobu nejméně jednoho roku. Invalidita může být prohlášena až v situaci, kdy je zdravotní stav stálý, tzn. v době, kdy lze spolehlivě posoudit výsledky léčby, rehabilitace a rekonvalescence. (Zvoníková a kol., 2010)

3.9.4 Výše invalidního důchodu

Tröster (2013) a § 41 zákona č. 155/1995 Sb. říká, že výše důchodů je složena ze dvou složek: ze základní výměry, která se rovná 9% průměrné mzdy měsíčně a z procentní výměry, jenž činí za každý celý rok doby pojištění:

- 0,5% výpočtového základu měsíčně, pojednává-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,
- 0,75% výpočtového základu měsíčně, pojednává-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,

- 1,5% výpočtového základu měsíčně, pojednává-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.

Nařízení o nejnižší procentní výměře invalidního důchodu ve výši 770 Kč za měsíc zůstává v platnosti, a to bez ohledu na stupeň invalidity. (www.cssz.cz, 2015)

Při změně stupně invalidity se nově stanoví výše invalidního důchodu, a to ode dne, kdy došlo ke změně stupně invalidity. Mění se přitom jen výše procentní výměry invalidního důchodu, a to tak, že se procentní výměra ve výši, v jaké příslušela ke dni předcházejícímu dni změny stupně invalidity, vynásobí náležitým koeficientem. (§ 41 zákona č. 155/1995 Sb.)

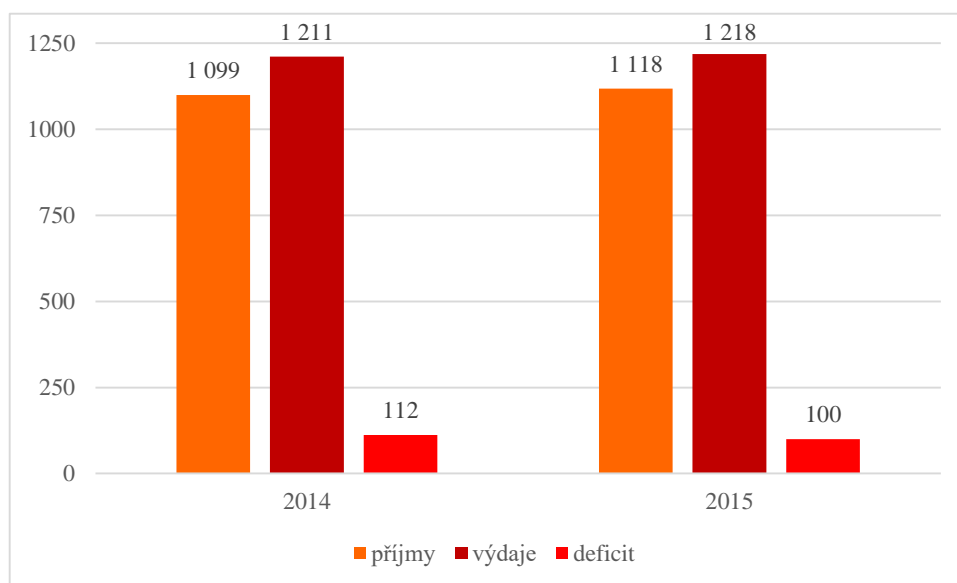
Dle Ministerstva práce a sociálních věcí (2015) a zákona č. 220/2011 Sb. Čl. II, koeficient při změně je:

- z prvního stupně na druhý 1,5,
- z prvního stupně na třetí 3,
- z druhého stupně na třetí 2,
- z třetího stupně na druhý 0,5,
- z třetího stupně na první 0,3333,
- a z druhého stupně na první 0,6666.

4 Stávající situace v ČR

Každý rozpočet vychází z předpokládaného vývoje ekonomické činnosti daného státu. Očekává-li se např. v daném období, na které se rozpočet sestavuje, slabý hospodářský růst, je nezbytné počítat s nízkými daňovými příjmy a při narůstající nezaměstnanosti i s vyššími sociálními dávkami. Podstatný je i očekávaný demografický vývoj a vývoj evropské a světové politické a hospodářské situace. (Ministerstvo financí ČR, 2016)

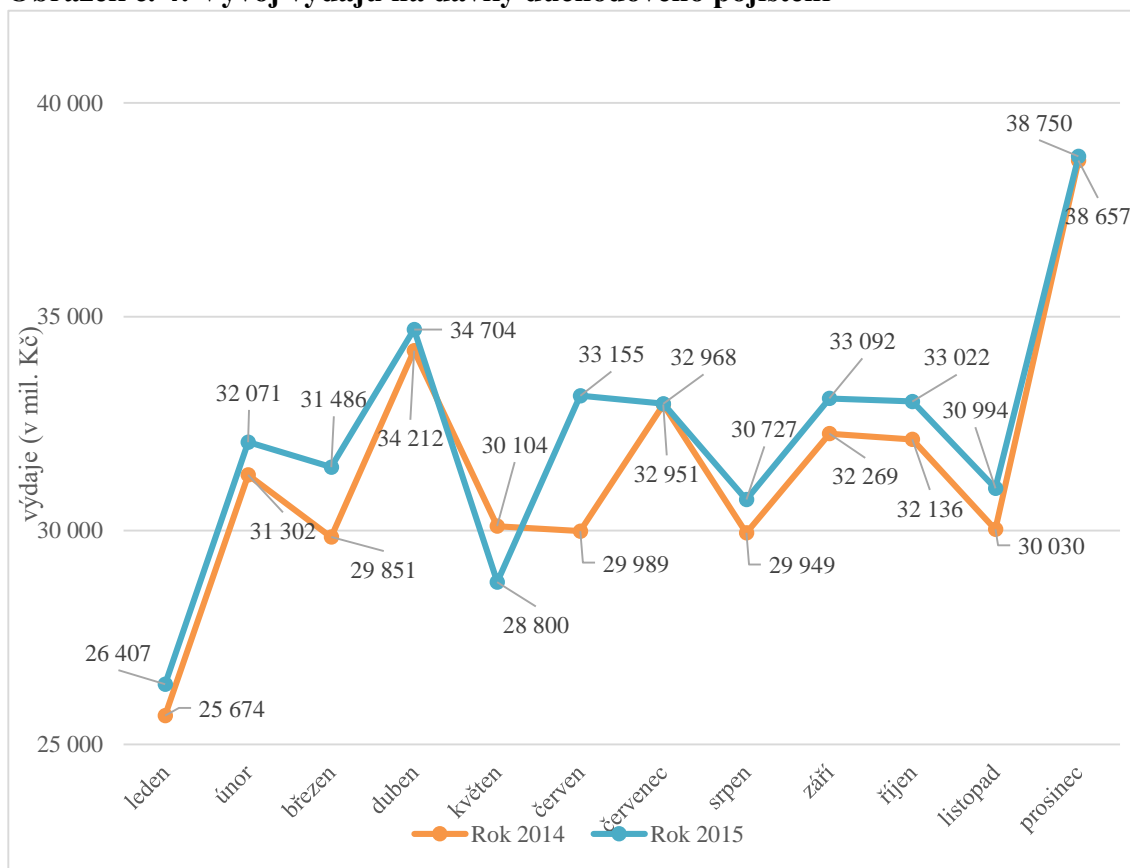
Obrázek č. 3: Základní ukazatele státního rozpočtu 2014-2015 (mld. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva financí ČR, 2016

Z obrázku č. 3 výše lze vyčíst jednotlivé ukazatele státního rozpočtu. V roce 2014 příjmy státního rozpočtu činily 1 099 mld. Kč a výdaje 1 211 mld. Kč, deficit byl tedy 112 mld. Kč. Rok 2015 si z pohledu deficitu vedl o něco lépe. Příjmy byly 1 118 mld., výdaje pak 1 218 mld. Kč a deficit 100 mld. Kč. To, že rok 2015 byl lepší z pohledu příjmů, může vysvětlit například situace v oblasti daňových příjmů, neboť se vybralo více peněz, a to celkem 575,1 mld. Kč než v roce 2014, kdy tato částka byla rovna 562,5 mld. Kč. Naopak výdaje za rok 2015 byly o něco vyšší než v roce 2014, zde je například vysvětlení v oblasti sociálních dávek, kdy v roce 2015 se vyplátilo celkem 514,3 mld. Kč a v roce 2014 507,8 mld. Kč na sociálních dávkách. (Ministerstvo financí ČR, 2016)

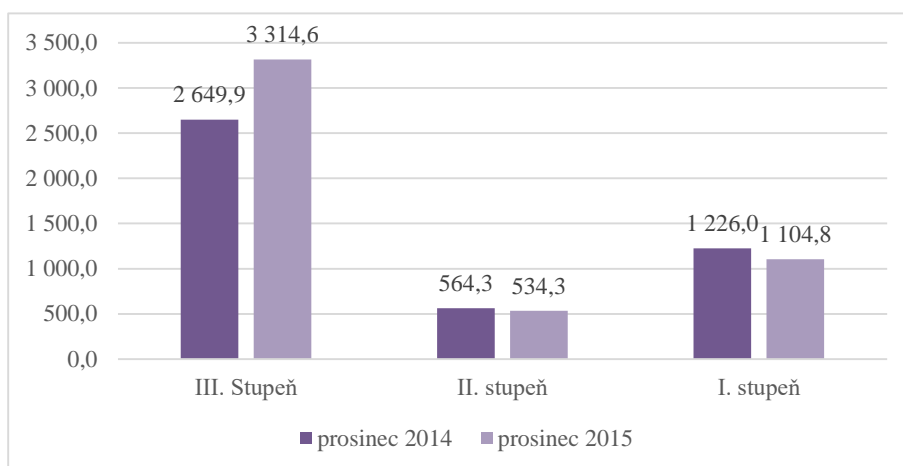
Obrázek č. 4: Vývoj výdajů na dávky důchodového pojištění

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva práce a sociálních věcí, 2016

Obrázek č. 4 znázorňuje vývoj výdajů na dávky důchodového pojištění za rok 2014 a rok 2015. Rok 2014 byl dle výdajů lepší než rok 2015. Výjimka je zde pouze v měsíci květnu, kdy výdaje byly vyšší než v květnu roku 2015 a to o 1 304 mil. Kč. Lze i zpozorovat velký rozdíl na začátku a na konci daného roku. V lednu, kdy v roce 2014 výdaje dosahovaly hodnot 25 674 mil. Kč a v roce 2015 26 407 mil. Kč, a naopak v prosinci 2014 se částky už rovnaly 38 657 mil. Kč a v prosinci 2015 38 750 mil. Kč. Výdaje na valorizaci důchodů (proběhla v lednu 2015) byly za prosinec 2015 přibližně 533,9 mil. Kč, od počátku roku 2015 zhruba 6 537,6 mil. Kč. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016)

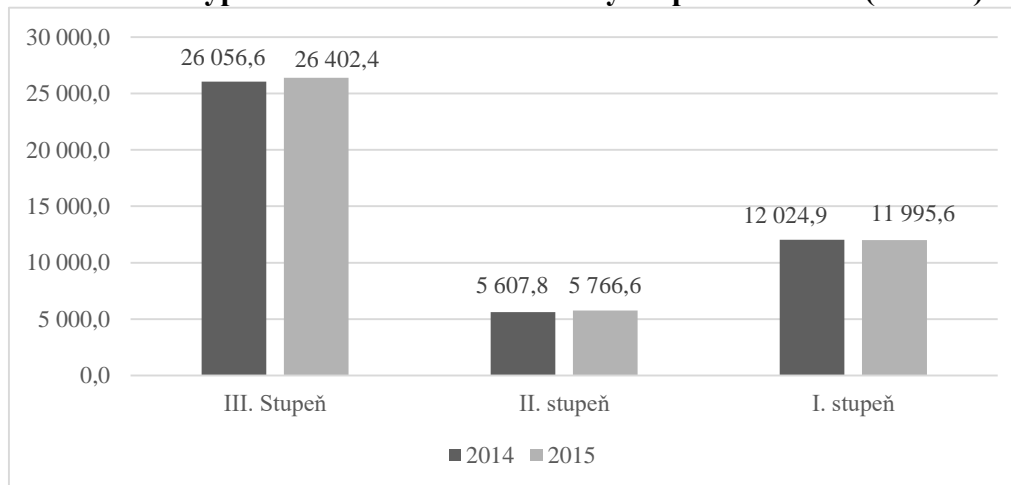
Obrázek č. 5: Vyplaceno na invalidní důchody v období (mil. Kč)

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva práce a sociálních věcí, 2016

Z obrázku č. 5 lze zpozorovat výdaje na invalidní důchody za měsíc prosinec 2014 a prosinec 2015. Pro III. stupeň invalidity byla částka za prosinec 2014 nižší o 664,7 mil. Kč než v prosinci 2015. Ve II. stupni invalidity částky činily za prosinec 2014 564,3 mil. Kč a za prosinec 2015 534,3 mil. Kč. A v I. stupni invalidity částky dosahovaly hodnot 1 226 mil. Kč za prosinec 2014 a 1 104,8 mil. Kč za prosinec 2015.

Obrázek č. 6: Vyplaceno na invalidní důchody od počátku roku (mil. Kč)

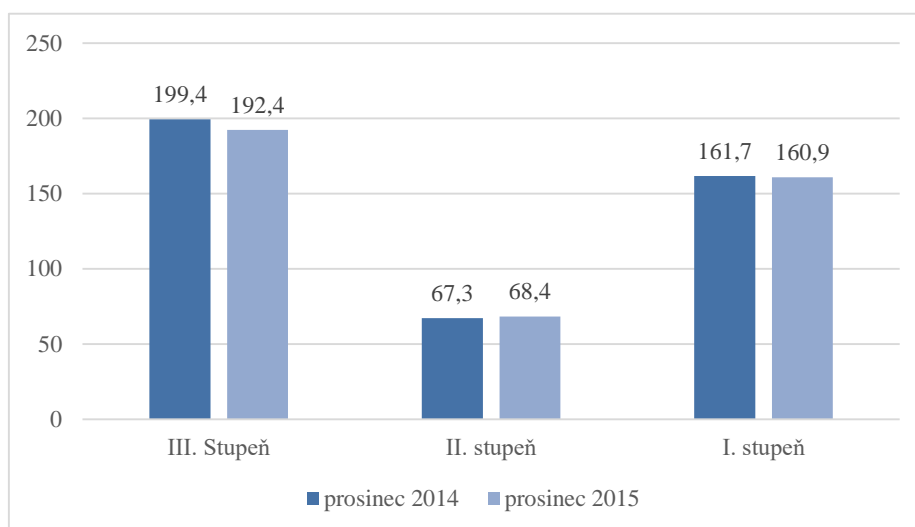

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva práce a sociálních věcí, 2016

Obrázek č. 6 charakterizuje vyplacené finanční prostředky za roky 2014 a 2015 s ohledem na rozdělení stupně invalidity. Osobám ve III. stupni invalidity se za rok 2015 vyplátilo celkem 26 056,6 mil. Kč a v roce 2015 o 345,8 mil. Kč více. Nejmenší dávky byly ve II. stupni invalidity, a to za rok 2014 5 607,8 mil. Kč a za rok 2015 5 766,6 mil. Kč. Nakonec osoby v I. stupni invalidity obdržely dávky v celkové hodnotě za rok 2014 12 024,9 mil. Kč a za rok 2015 11 995,6 mil. Kč.

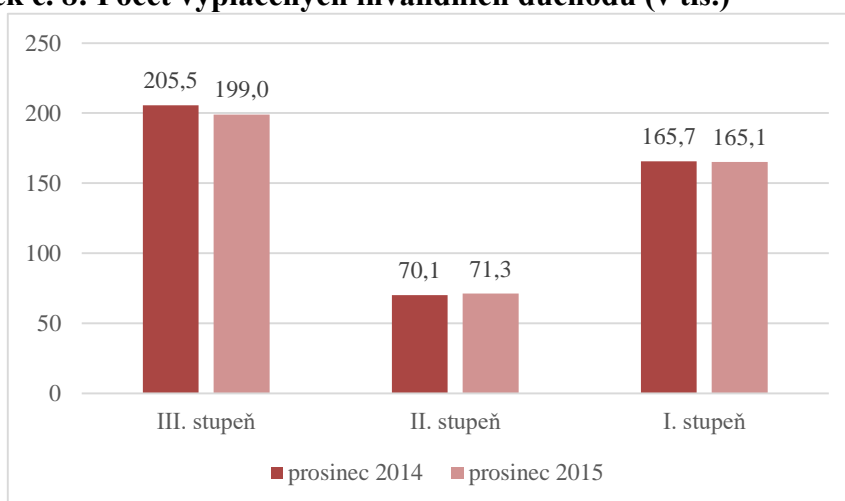
Obrázek č. 7: Počet invalidních důchodců (v tis.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva práce a sociálních věcí, 2016

V obrázku č. 7 nalezneme počet invalidních důchodců rozdělený dle stupně invalidity pouze na území České republiky. V prosinci 2014 bylo ve III. stupni invalidity 199,4 tisíc osob, ve II. stupni invalidity pak 67,3 tisíc osob a v I. stupni invalidity 161,7 tisíc osob. V prosinci 2015 se nacházelo ve III. stupni invalidity 192,4 tisíc lidí, ve II. stupni invalidity 68,4 tisíc lidí a v I. stupni invalidity pak 160,9 tisíc lidí.

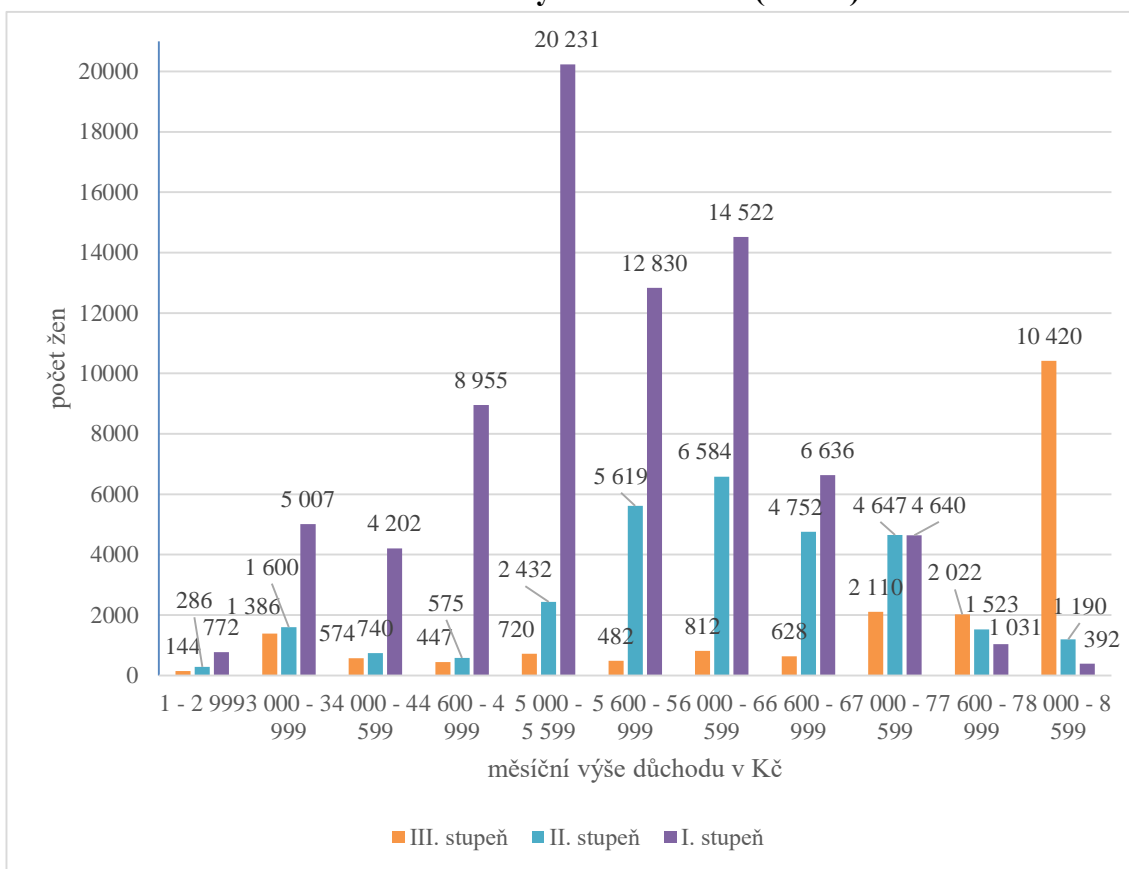
Obrázek č. 8: Počet vyplacených invalidních důchodů (v tis.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Ministerstva práce a sociálních věcí, 2016

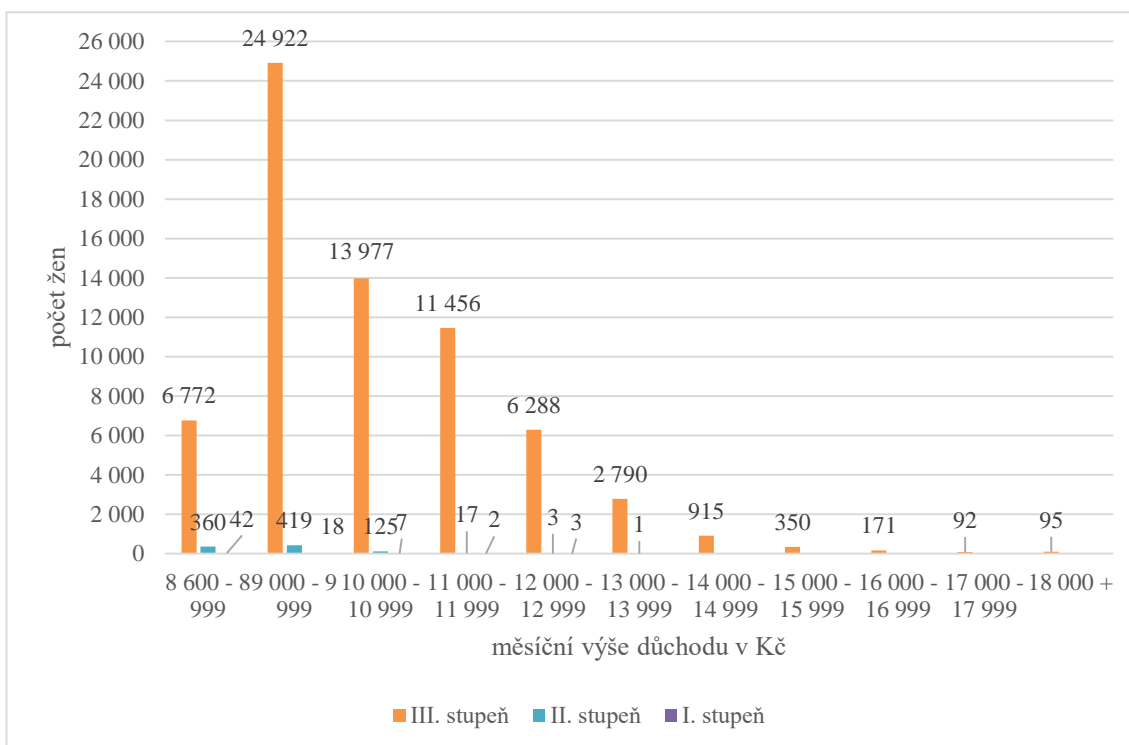
Obrázek č. 8 vyobrazuje počet invalidních důchodců nejen na území České republiky, ale zahrnuje i taktéž výplaty do ciziny. Zde jsou čísla o pár tisíc vyšší. Za prosinec 2014 pobíralo dávky celkem ve III. stupni invalidity 205,5 tisíc osob, ve II. stupni invalidity 70,1 tisíc osob a v I. stupni invalidity 165,7 tisíc osob. V prosinci 2015 obdrželo ve III. stupni invalidity celkem 199 tisíc lidí, ve II. stupni invalidity 71,3 tisíc lidí a v I. stupni invalidity pak 165,1 tisíc lidí.

Obrázek č. 9: Invalidní důchodci – ženy k 31. 12. 2014 (část 1.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

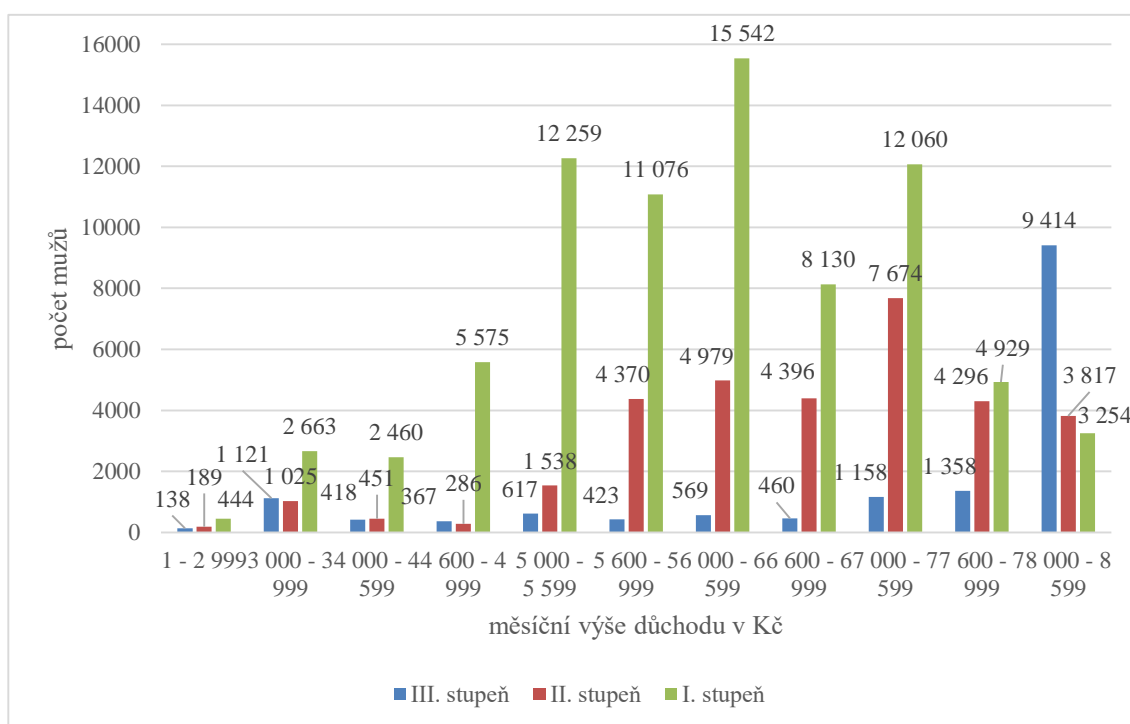
Obrázek č. 10: Invalidní důchodci – ženy k 31. 12. 2014 (část 2.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

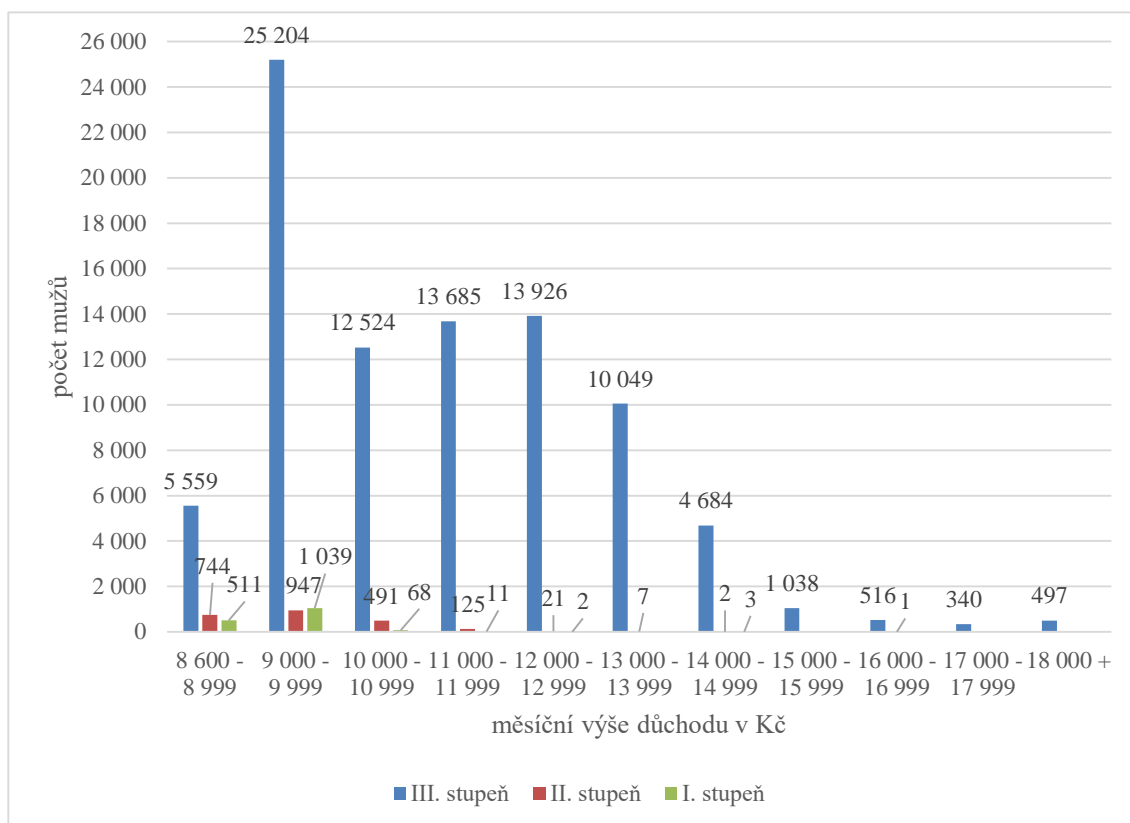
Obrázek č. 9 a obrázek č. 10 zobrazují invalidní důchodce z pohledu žen a rozdělení podle stupně invalidity a navíc i dle měsíční výše důchodu. Nejvíce žen ve III. stupni invalidity se nachází ve sféře 9 000 – 9 999 Kč za měsíc, a to s celkovým počtem 24 922. Naopak nejnižší počet žen ve III. stupni invalidity se vyskytuje v měsíční výši důchodu 17 000 – 17 999 Kč, kterých je pouze 92. Lze i zpozorovat, že ženy nacházející se ve III. stupni invalidity, jsou ve všech uvedených finančních sférách. Další je II. stupeň invalidity, kde se nejvíce žen nachází v rozhraní 6 000 – 6 599 Kč, a to celkem 6 584 žen. Nejméně žen je pak v okruhu 13 000 – 13 999 Kč, kde se nachází pouze jedna žena. Od 14 000 Kč a výše se už nevyskytuje žádná žena v II. stupni invalidity, která by pobírala tuto částku. A poslední je zde I. stupeň invalidity, kde nejvíce žen je v zóně 5 000 – 5 599 Kč, a to celkem 20 231. Nejnižší počet žen leží ve sféře 11 000 – 11 999 Kč, kde jsou pouze 2 ženy. Hraniční částka, ve které se již nenalezne žádná žena v I. stupni invalidity je 13 000 Kč a výše.

Obrázek č. 11: Invalidní důchodci – muži k 31. 12. 2014 (část 1.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

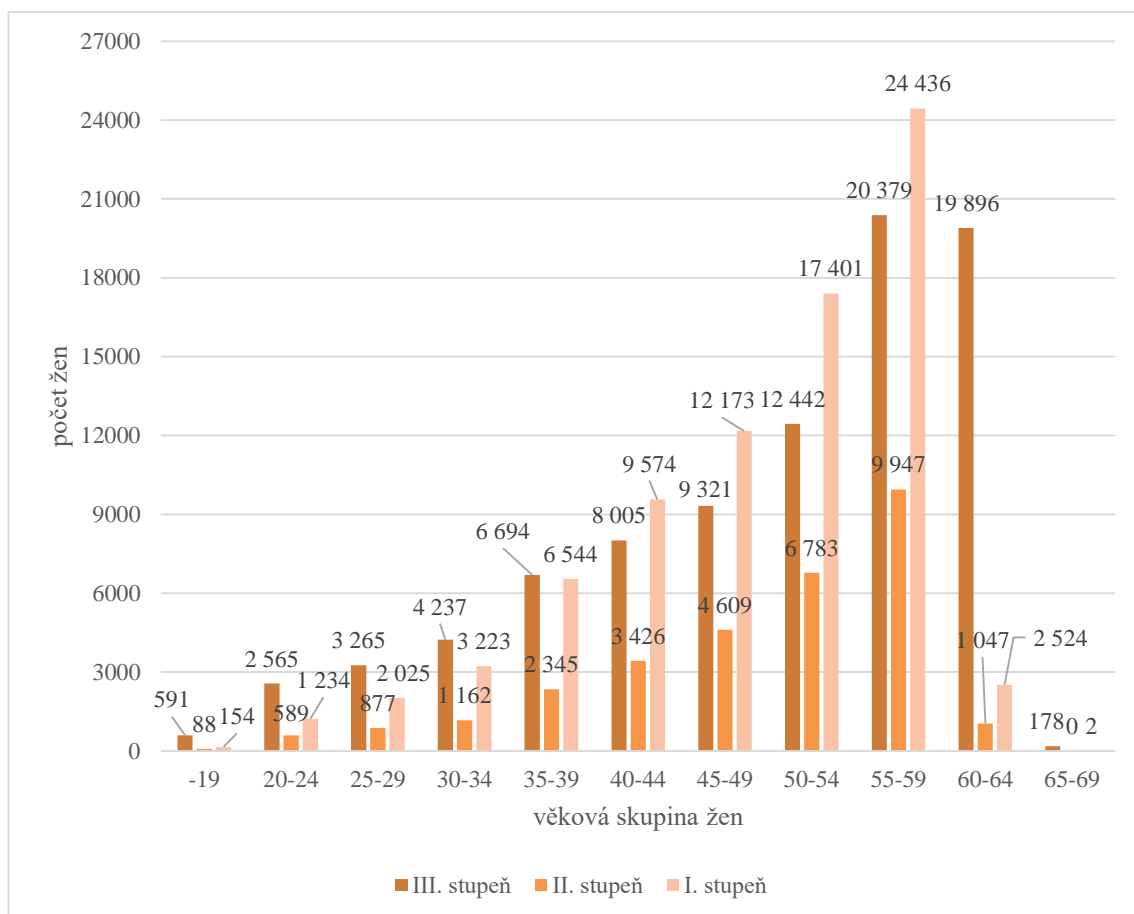
Obrázek č. 12: Invalidní důchodci – muži k 31. 12. 2014 (část 2.)

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

Obrázek č. 11 a obrázek č. 12 znázorňují taktéž invalidní důchodce, tentokrát z pohledu mužů. Rozdělení je zde podle stupně invalidity a dle měsíční výše důchodů. Nejvyšší počet mužů ve III. stupni invalidity se nachází ve sféře 9 000 – 9 999 Kč, tento počet je 25 204 mužů. Na druhé straně nejmenší počet mužů se objevuje v zóně 1 – 2 999 Kč, a to pouze 138. Muži ve III. stupni invalidity se vyskytují ve všech uvedených finančních sférách. Ve II. stupni invalidity je největší počet mužů v rozhraní 7 000 – 7 599 Kč, kde je celkem 7 674 mužů. Nejmenší počet mužů je pak v zóně 16 000 – 16 999 Kč, kde se objevuje jen jeden muž. Ve sféře 15 000 – 15 999 Kč a od 17 000 Kč a výše, pak nelze nalézt žádného muže ve II. stupni invalidity, pobírajícího tuto dávku. V I. stupni invalidity se nejvíce mužů nachází v rozhraní 6 000 – 6 599 Kč, a to 15 542. Naopak nejmenší počet mužů je v zóně 12 000 – 12 999 Kč, zde jsou jen 2 muži. Ve sféře 13 000 – 13 999 Kč a dále 15 000 Kč a výše nelze naleznout muže v I. stupni invalidity, který by pobíral dávku v této výši.

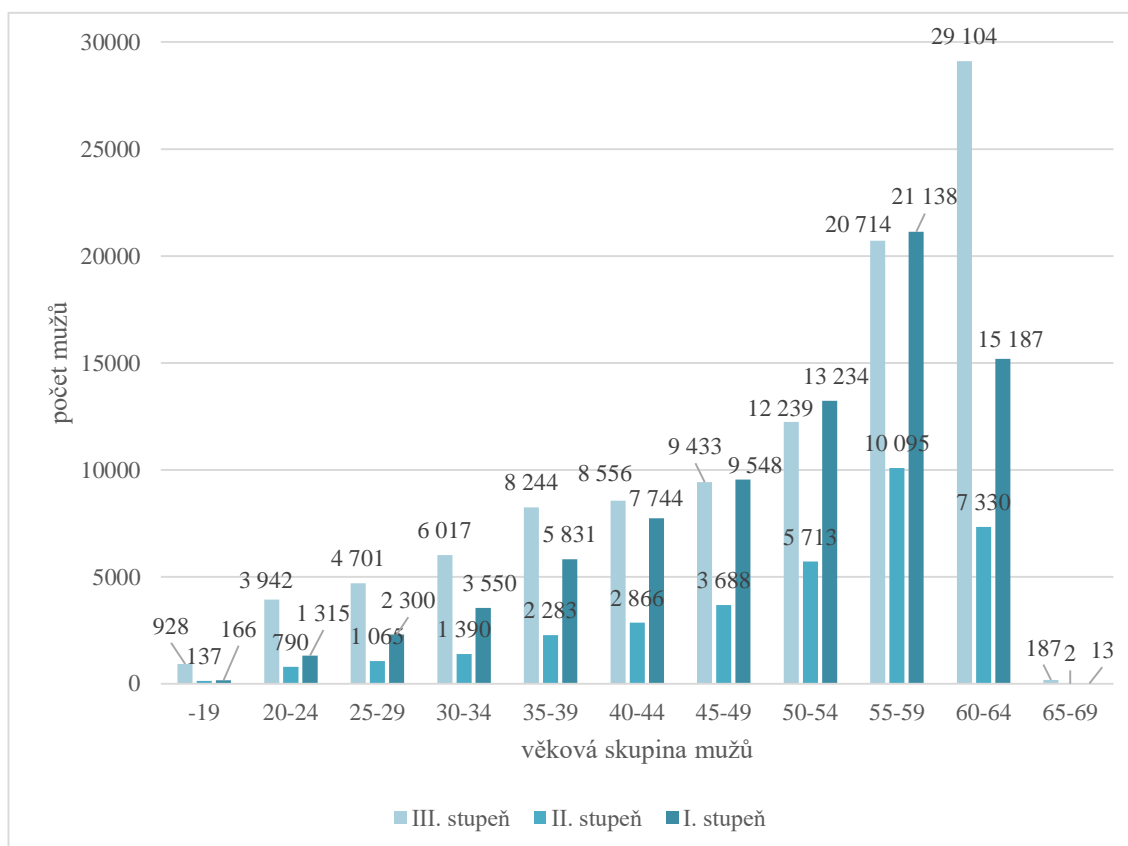
Obrázek č. 13: Přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce – ženy k 31. 12. 2014

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

Obrázek č. 13 vyjadřuje přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce u žen a dle stupně invalidity. Nejvíce žen, které se nacházejí ve III. stupni invalidity je 20 379 ve věku 55-59 let. Na druhé straně nejméně žen III. stupně invalidity je 178, jenž jsou ve věku 65-69 let. Od 70. roku věku ženy III. stupně invalidity nepobírají žádnou dávku, neboť nejspíše dosáhly věku na nárok na starobní důchod a splnily dobu potřebnou pro pojištění. Následující je II. stupeň invalidity u žen, kde je nejvyšší počet žen také ve věku 55-59 let, a to 9 947. Naopak nejnižší počet žen, které jsou mladší 19 let, činí 88 žen. Od 65. roku věku nejsou žádné ženy ve II. stupni invalidity. Poslední zbývající I. stupeň invalidity, ve kterém je nejvyšší zastoupení žen opět ve věku 55-59 let, činí 24 436. Nejmenší zastoupení žen je pak ve věku 65-69, a to jen 2 ženy v této kategorii. Od 70. roku věku nelze nalézt žádné ženy, které by byly ve II. stupni invalidity.

Obrázek č. 14: Přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce – muži k 31. 12. 2014

Zdroj: vlastní zpracování podle Českého statistického úřadu, 2016

Obrázek č. 14 zachycuje přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce z pohledu mužů a dle stupně invalidity. Ve III. stupni invalidity, kde nejvíce mužů ve věku 60-64 let, je celkem 29 104 mužů. Naopak nejméně mužů je ve věku 65-69, kde počet je 187 mužů, tak velký skok je nejspíše zapříčiněn dosažením věku pro nárok na starobní důchod a splnění potřebné doby pojištění. Od 70. roku života zde už není žádný muž, který by byl ve III. stupni invalidity. Další je II. stupeň invalidity, kde největší počet mužů je ve věku 55-59 let, a to celkem 10 095. Nejnižší číslo pak jsou 2 muži, kteří jsou ve věkové kategorii 65-69 let. O 70 let věku ve II. stupni invalidity nejsou žádní muži, kteří by pobírali invalidní důchod. Poslední jsou zde muži v I. stupni invalidity, kde jejich nejvyšší zastoupení je ve věkové kategorii 55-59, a to celkem 21 138. Nejmenší zastoupení je opět ve věku 65-69, kde je pouze 13 mužů. Od 70. roku života muže v I. stupni invalidity se nelze setkat s žádným mužem v této věkové kategorii.

Tabulka č. 9: Nově přiznané invalidní důchody dle příčiny invalidity za rok 2013

Příčina invalidity	Nově přiznané důchody pro								
	invaliditu 3. stupně			invaliditu 2. stupně			invaliditu 1. stupně		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Některé infekční a parazitární nemoci	44	30	14	26	14	12	69	37	32
Novotvary	3 545	1 764	1 781	313	119	194	646	215	431
Nemoci krve, krvetvorných orgánů a některé poruchy mechanismu imunity	25	14	11	19	13	6	54	35	19
Nemoci endokrinní, výživy a přeměny látek	232	151	81	239	145	94	650	369	281
Poruchy duševní a poruchy chování	1 737	955	782	837	368	469	2 503	844	1 659
Nemoci nervové soustavy	542	347	195	377	209	168	936	406	530
Nemoci oka a očních adnex	52	31	21	63	32	31	137	72	65
Nemoci ucha a bradavkového výběžku	19	9	10	48	24	24	228	107	121
Nemoci oběhové soustavy	1 125	906	219	763	609	154	1 413	993	420
Nemoci dýchací soustavy	122	86	36	158	90	68	288	124	164
Nemoci trávicí soustavy	336	220	116	188	106	82	416	213	203
Nemoci kůže a podkožního vaziva	25	12	13	65	35	30	271	111	160

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

Tabulka č. 10: Nově přiznané invalidní důchody dle příčiny invalidity za rok 2013

Nemoci svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně	1 036	541	495	1 164	663	501	5 225	2 436	2 789
Nemoci močové a pohlavní soustavy	127	89	38	79	43	36	116	45	71
Těhotenství, porod a šestinedělí	1	-	1	-	-	-	1	-	1
Některé stavy vzniklé v perinatálním období	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vrozené vady, deformace a chromosomální abnormality	47	27	20	42	27	15	87	43	44
Příznaky, znaky a abnormální klinické a laboratorní nálezy nezařazené jinde	11	7	4	5	2	3	8	6	2
Poranění a otravy	412	312	100	155	124	31	566	402	164
Neudáno	101	70	31	47	37	10	115	60	55
Celkem	9 539	5 571	3 968	4 588	2 660	1 928	13 729	6 518	7 211

Zdroj: vlastní zpracování podle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, 2016

V tabulce č. 8 lze nalézt různé příčiny invalidity pro nově přiznané invalidní důchody za rok 2013. Tabulka je rozdělena dle stupně invalidity i podle pohlaví invalidního důchodce. Jak lze zpozorovat, nejčastějšími příčinami u všech stupňů invalidity jsou bohužel novotvary – tedy nádory či tumory, kde nejvyšší číslo se vyskytlo u invalidity 3. stupně u mužů i žen ve stejném zastoupení. Dále také nemoci svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně, příkladem zde může být artróza či osteoporóza, kde je naopak nejvyšší zastoupení v prvním stupni invalidity u mužů i žen v přibližně stejném počtu. Časté jsou také poruchy duševní a poruchy chování – například schizofrenie a mentální retardace, kde je nejvíce zastoupený první stupeň invalidity následovaný třetím stupněm invalidity. Nejmenší a v tomto případě i žádné zastoupení pak mají některé stavy vzniklé v perinatálním období, kde se objevuje například postižení plodu v době těhotenství.

Závěr

Bakalářská práce charakterizuje sociální systém, což je sociální politika a sociální zabezpečení. Dále zde popisuje pojem invalidita, který je klíčovým slovem této práce.

Cílem bakalářské práce bylo vypracovat teoretický základ k problematice důchodů, dále analyzovat hlavní historické etapy v rámci poskytování a organizace invalidních důchodů na našem území z ekonomického, sociálního a legislativního pohledu, poté diskutovat stávající situaci v dané oblasti v České republice a v závěru shrnout zjištěné poznatky a nastínit budoucí vývoj.

Důležitým prvotním milníkem v historii počínajících invalidních důchodů je středověk, konkrétně 15. století. V této době se poprvé začaly objevovat tzv. svépomocné podpůrné spolky, které pomáhaly lidem, kteří nebyli schopni pracovat nebo byli na práci příliš staří a bezmocní. Byly zakládány podpůrné pokladny, kam se přispívalo finančními prostředky právě pro tyto osoby v nepříznivé situaci.

Rok 1661 přinesl změnu, která měla za příčinu, že se o chudé, nemocné a lidi bez práce starala především církev.

V 17. století se začínají objevovat první právní normy. V této době si především horníci a členové cechů zřizují vzájemnostní pokladny, do kterých přispívali prostředky, které pak měli za úkol zabezpečit je v případě, že se stali invalidními.

Další historický milník je 2. polovina 18. století, tedy období vlády Marie Terezie způsobilo změnu, a to ve formě dvou pensijních normál. První normál se týkal vdov a sirotek po zaměstnancích, druhý zase zaměstnanců, kteří se nejméně po 10 letech práce stali neschopnými odvádět svou práci. Poté vznikaly chudinské ústavy, které byly zavedeny za vlády císaře Josefa II., které vedli otcové chudých, jenž byli voleni obyvatelstvem. Povinnost pečovat o chudé pak byla převedena na obce.

Pátý velmi důležitý historický milník je konec 19. století, tedy rok 1889, kdy bylo v Německu uzákoněno starobní a invalidní pojištění. Je to jeden ze zákonů, který je velmi dobře známý jako Bismarckova reforma. V této době zde bylo průběžné financování, kdy se z vybraného pojistného rovnou financovaly dávky, na které vznikaly nároky.

Poměrně zajímavým právním předpisem, který byl uzákoněn Československou republikou, se stal zákon č. 199/1919 Sb., o organizaci péče o válečné poškozence, který dával nárok válečným poškozenecům po první světové válce na podporu.

Následujícím historickým milníkem je zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Vznikl zde nový systém sociálního

pojištění veřejnosti a došlo ke spojení důchodového a nemocenského pojištění. Invalidní důchod se nijak nečlenil.

Dalším zákonem byl zákon č. 26/1929 Sb., o pojištění soukromých zaměstnanců, který se vztahoval zejména např. na úředníky, kancelářské zaměstnance, obchodníky, pomocníky apod. Judikatura pak přikazovala, že podmínkou na nárok na invalidní důchod byla naprostá nezpůsobilost vykonání práce.

Dále zde byl zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, jenž byl významným milníkem ve vývoji sociálního zákonodárství v Československu, neboť vycházel z modelu národního pojištění Sira Beveridge, který byl přestaven v roce 1942 v Anglii.

Velká právní úprava nastala v zákoně č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, kdy se poprvé v historii rozlišovaly dva typy invalidních důchodů, a to invalidní a částečný invalidní důchod. Byla zde také zavedena potřebná doba zaměstnání pro nárok na jeden ze dvou typů invalidních důchodů.

Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení se týkal zejména členů výrobních družstev, pracovníků v pracovním nebo učebním poměru, soudců z povolání a dalších. Byly zde i různé výše základních výměr invalidního důchodu. V zákoně také byly uvedeny redukce ohledně výše invalidního důchodu. Zde až do roku 1993 platilo financování ze státního rozpočtu, kdy skončilo.

Další právní úprava nastala až od 1. 1. 1996, kdy se invalidní důchod členil na plný invalidní a částečný invalidní důchod. Zákon zde řešil i souběh plného invalidního důchodu a výdělečné činnosti. Zde platí již jen financování fondové, které se dělí na průběžné a kapitálové.

Velkým a poměrně nedávným milníkem v historii invalidních důchodů je datum 1. 1. 2010, kdy se změnil zákon upravující invalidní důchody. Tehdejší členění invalidních důchodů vystřídal nové členění a to je: invalidita I. stupně, invalidita II. stupně a invalidita III. stupně. Tedy III. stupeň invalidity je vnímán jako plný invalidní důchod a I. či II. stupeň invalidity zase jako částečný invalidní důchod. Stupně invalidity jsou rozděleny podle procentuálního poklesu pracovní schopnosti. Výše invalidního důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní a procentní výměry.

Je velmi těžké najít správnou alternativu právní úpravy, co se invalidních důchodů týče, tak aby mohla vyhovět a uspokojit jak občany, kteří pobírají invalidní důchod, tak stát, jenž reformy uskutečňuje za lepší úsporou státních výdajů. Je i patrné, že vliv na právní úpravu u invalidních důchodů bude mít stav veřejných financí a politický směr vládnoucí většiny. Lze si ale také všimnout, že právní úprava se mění v průměru každých

10 let. V této situaci to může znamenat, že současná právní úprava ještě bude nějaký čas v platnosti.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Srovnání státního příspěvku před a po reformě	21
Tabulka č. 2: Rozdělení invalidních důchodců mužů dle věkových skupin a doby odpočívání invalidního důchodu důsledkem požívání nemocenského za rok 1933	31
Tabulka č. 3: Rozdělení invalidních důchodců žen dle věkových skupin a doby odpočívání invalidního důchodu důsledkem požívání nemocenského za rok 1933	31
Tabulka č. 4: Pořadí nejčastějších příčin invalidity v roce 1961	36
Tabulka č. 5: Pořadí nejčastějších příčin invalidity v roce 1964	40
Tabulka č. 6: Nově přiznané invalidní a částečné invalidní důchody v roce 1992.....	43
Tabulka č. 7: Nově přiznané invalidní důchody podle věku k 31. 12. 2006	49
Tabulka č. 8: Nově přiznané invalidní důchody dle příčiny invalidity za rok 2013.....	62

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Posun plateb sociálního zabezpečení mezi generacemi	17
Obrázek č. 2: Kapitálové financování.....	19
Obrázek č. 3: Základní ukazatele státního rozpočtu 2014-2015 (mld. Kč)	53
Obrázek č. 4: Vývoj výdajů na dávky důchodového pojištění	54
Obrázek č. 5: Vyplaceno na invalidní důchody v období (mil. Kč)	55
Obrázek č. 6: Vyplaceno na invalidní důchody od počátku roku (mil. Kč)	55
Obrázek č. 7: Počet invalidních důchodců (v tis.)	56
Obrázek č. 8: Počet vyplacených invalidních důchodů (v tis.).....	56
Obrázek č. 9: Invalidní důchodci – ženy k 31. 12. 2014 (část 1.)	57
Obrázek č. 10: Invalidní důchodci – ženy k 31. 12. 2014 (část 2.)	57
Obrázek č. 11: Invalidní důchodci – muži k 31. 12. 2014 (část 1.).....	58
Obrázek č. 12: Invalidní důchodci – muži k 31. 12. 2014 (část 2.).....	59
Obrázek č. 13: Přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce – ženy k 31. 12. 2014	60
Obrázek č. 14: Přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce – muži k 31. 12. 2014	61

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSČK	Československý červený kříž
DNZS	dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
PAYGO	Pay as you go
ÚSP	Ústřední sociální pojišťovna

Seznam použité literatury

- ARNOLDOVÁ, Anna. *Slovník sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Galén, c2002, 461 s. ISBN 80-7262-175-0.
- ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 350 s. ISBN 978-80-247-3724-9.
- BALDOCK, John. *Social policy*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0-19-957084-3.
- BARR, Nicholas. *Economics of the welfare state*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, xxii, 386 s. ISBN 978-0-19-929781-8.
- BREJCHA, Aleš. ŠANTRŮČEK, Václav. *Právo důchodového pojištění*. Praha: Linde, 1998, 427 s. ISBN 80-7201-124-3.
- COFFEY, Amanda. *Reconceptualizing social policy: sociological perspectives on contemporary social policy*. Maidenhead, England: Open University Press, c2004. *Introducing social policy*. ISBN 0-335-20629-8.
- GREGOROVÁ, Zdeňka a GALVAS, Milan. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 280 s. ISBN 80-210-3686-9.
- GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2003-2.
- HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. Praha: ASPI, 2007, 364 s. ISBN 978-80-7357-301-0.
- KAHOUN, Vilém. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Triton, 2013, 468 s. ISBN 978-80-7387-733-0.
- KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, xv, 176 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7179-620-6.
- KOTOUS, Jan, Gabriela MUNKOVÁ a Pavel PEŘINA. *Úvod do sociální politiky*. 3. upr. a dopl. vyd. Praha: Vodnář, 2003, 106 s. *Prameny a nové proudy právní vědy*. ISBN 80-85889-50-1.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 100 s. ISBN 978-80-246-2612-3.
- MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejný sektor - řízení a financování*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 485 s. ISBN 978-80-7357-936-4.

PŘIB, Jan a Vladimír VOŘÍŠEK. *Důchodové pojištění v České republice: [podle právního stavu od 1.4.2000]*. 6. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2000, 319 s. ISBN 80-7263-035-0.

RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: Socioklub - Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky, 2001, 262 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-86484-00-9.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, xxx, 290 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-473-5.

VOŘÍŠEK, Vladimír. *Pomýšlíte na důchod?*. 2. aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-251-8.

ZVONÍKOVÁ, Alena, Libuše ČELEDVÁ a Rostislav ČEVELA. *Základy posuzování invalidity*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 357 s. ISBN 978-80-247-3535-1.

Seznam použitých webových stránek

Czech Digital Mathematics Library: Aktuárské vědy [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://dml.cz/bitstream/handle/10338.dmlcz/144601/AktuarskeVedy_04-1933-2_5.pdf

Důchodci v členění podle pohlaví, druhu důchodu a jeho výše k 31. 12. 2014: Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556865/300002155503.pdf/1cad5a08-490b-44e4-aea2-ac0f9595fca2?version=1.0>

Důchodová reforma 2013: Ministerstvo financí ČR [online]. [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/publikace-a-manualy>

Hlavní změny v důchodovém pojištění: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-11-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/621>

Informace o vyplacených dávkách v resortu MPSV ČR v prosinci 2015: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/24004/davky_prosinec_2015.pdf

Invalidní důchody: Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2015-11-13]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>

Invalidní důchody: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-11-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/619>

NS RČS 1920-1925: Stenoprotokoly. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/220schuz/s220001.htm>

NS RČS 1925-1929: Tisky. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1344_06.htm

Penzijní služby a systémy: II. pilíř - Důchodové spoření (ukončení). *Ministerstvo financí České republiky: Soukromý sektor* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/penzijni-sluzby-a-systemy/ii-pilir-duchodove-sporeni>

Přehled o počtu vyplácených důchodů podle věku důchodce k 31. 12. 2014:
Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20556865/300002155505.pdf/15df33cd-9017-49fe-adfa-dacea774a6f4?version=1.0>

Státní rozpočet v kostce - 2014: Ministerstvo financí ČR [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2014-17501>

Státní rozpočet v kostce - 2015: Ministerstvo financí ČR [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2015-21174>

Třetí pilíř spoření na důchod: www.finance.cz [online]. [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/penzijni-pripojisteni/abeceda-penzijniho-pripojisteni/proc-vyuziti-penzijni-pripojisteni/>

Zdravotnická ročenka České republiky 1992: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-1992>

Zdravotnická ročenka České republiky 2006: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-2006>

Zdravotnická ročenka České republiky 2013: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-2013>

Zdravotnická ročenka ČSR 1938: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnicka-rocenka-csr-1938>

Zdravotnictví 1962: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnictvi-1962>

Zdravotnictví 1964: Ročenky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR: Publikace* [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnictvi-1964>

Seznam právních předpisů

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

Zákon č. 26/1929 Sb., o pojištění soukromých zaměstnanců

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem

Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

Abstrakt

SEDLÁKOVÁ, Jana. *Financování invalidních důchodů – historický vývoj na našem území*. Bakalářská práce. Plzeň: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 74 s., 2016.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, invalidní důchod, financování, invalidita

Bakalářská práce je zaměřena na vývoj invalidních důchodů, od doby kdy se poprvé v historii tento pojem a zejména dávka jako taková vůbec objevila. V první části se práce okrajově zabývá sociální politikou a invaliditou. Druhá část se zabývá důchody, jejich celkovým členěním a popsáním, dále také možnostmi vlastního spoření si na důchod a v neposlední řadě způsoby financování důchodového systému. Třetí část práce popisuje historii invalidního důchodu, dobu, kdy se poprvé objevil na našem území a následně se zabývá novou právní úpravou, která platí dnes. Poslední čtvrtá část vystihuje stávající situaci v České republice pomocí grafů, kde data k vytvoření grafů byla získána z webových stránek Českého statistického úřadu, Ministerstva financí, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR. V závěru jsou shrnuty vybrané etapy historie invalidních důchodů na našem území.

Abstract

SEDLÁKOVÁ, Jana. *Financing of disability pensions – historic progress in the Czech Republic*. Bachelor thesis. Pilsen: Faculty of Economics University of West Bohemia in Pilsen, 74 s., 2016.

Key words: social welfare, disability pension, financing, disability

This bachelor thesis is focused on progress of disability pensions. Since this concept and mainly the benefit has been known and discovered. The first part is mainly focused on social policy and disability. The second part deals with pensions, classification of pensions and their description, as well as the possibility of their own savings for retirement and finally ways of financing the pension system. The third part describes the history of the disability pension, the time when it first appeared in the Czech Republic and then discusses new legislation, which is valid today. The fourth and the last part characterizes the current situation in the Czech Republic using graphs where the data for creating graphs were gained from the website of the Czech Statistical Office, Ministry of Finance, the Ministry of Labour and Social Affairs and Institute of Health Information and Statistics of the Czech Republic. The conclusion summarizes selected stages of the history of disability pensions in the Czech Republic.